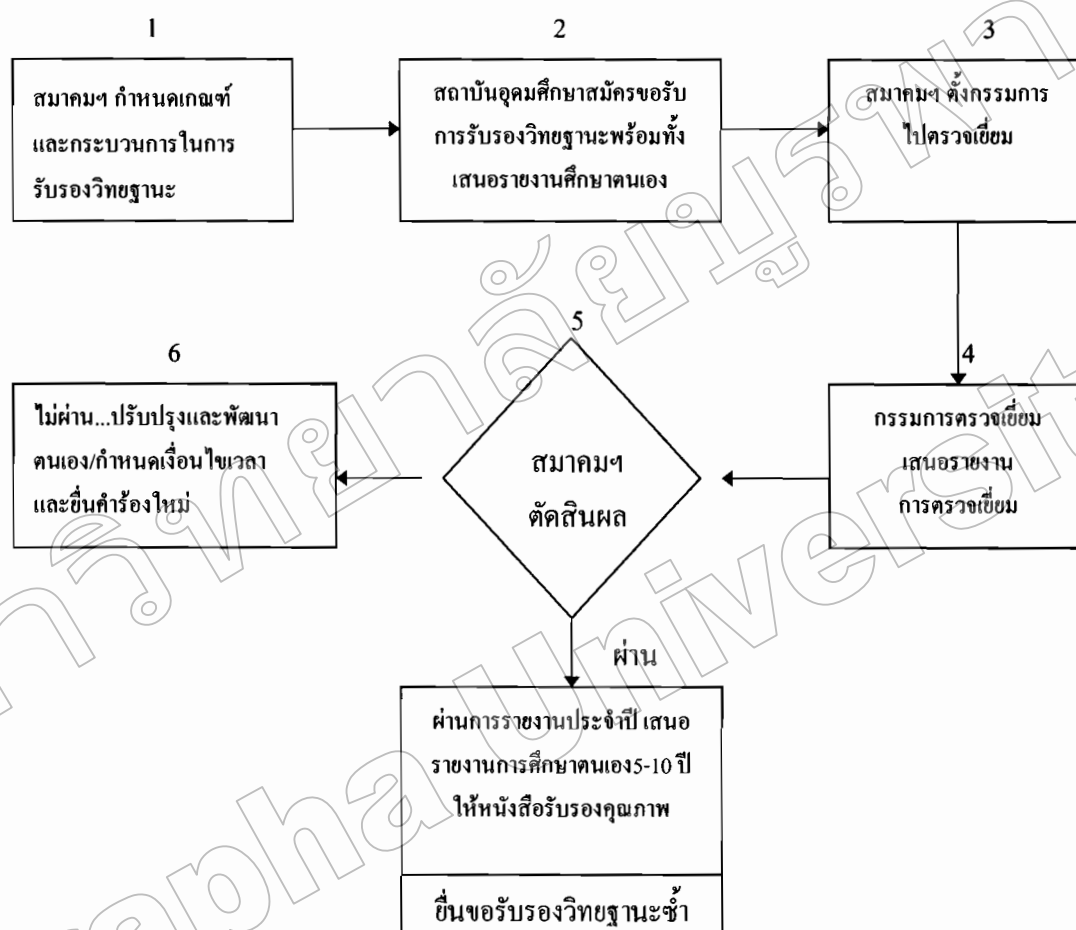


ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยการรับรองวิทยฐานะ Accreditation แสดงใน
ภาพประกอบ 11



ภาพที่ 11 ระบบประกันคุณภาพการศึกษา: การรับรองวิทยฐานะ (Accreditation)

ระบบการตรวจสอบกลไกประกันคุณภาพ (Quality Audit) แนวคิดเรื่องการตรวจสอบ
กลไกประกันคุณภาพ (Quality Audit) ของสถาบันอุดมศึกษา เป็นระบบการประกันคุณภาพ การศึกษาของประเทศอังกฤษ ได้รับการยอมรับจากวงการอุดมศึกษาทั่วโลกว่า เป็นระบบที่ไม่ ควบคุมบีบบังคับสถาบันอุดมศึกษาจนเกินไป แต่เป็นการร่วมศึกษากลไกการควบคุมคุณภาพที่ดี หน่วยงานกลางที่ทำหน้าที่ตรวจสอบจะนำมาเผยแพร่ เป็นระบบการประกันคุณภาพที่เน้นบทบาท ของกลุ่มเพื่อนแนะนำเพื่อน (Peer Review) การตรวจสอบกลไกประกันคุณภาพ (Quality Audit) เป็น หน้าที่หลักของหน่วยงานกลางอุดมศึกษา (Higher Education Quality Council – HEQC) ซึ่งจะเน้น

การตรวจสอบสถาบันอุดมศึกษาว่ามีกลไกการควบคุมคุณภาพที่เหมาะสมหรือไม่ (อมรวิรัช นาคทรพร, 2540, หน้า 32 - 101)

ระบบการตรวจสอบกลไกประกันคุณภาพ

1. สถาบันอุดมศึกษารวบรวมข้อมูล ระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องจัดส่งไปให้หน่วยงานกลาง
2. หน่วยงานกลาง (Higher Education Quality Council – HEQC) จะแต่งตั้งผู้ตรวจเยี่ยมสถาบัน (Auditor) โดยเน้นความเป็นกลางและความรอบรู้ ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นอดีตผู้บริหารมหาวิทยาลัย
3. ตรวจเยี่ยมสถาบัน ต้องนัดหมายล่วงหน้า 2 - 3 เดือน ใช้เวลาตรวจเยี่ยม 3 - 4 วัน
4. ผู้ตรวจเยี่ยม (Auditor) เขียนรายงานการตรวจเยี่ยม และให้ความเห็นให้เสร็จในวันสุดท้ายของการตรวจเยี่ยม
5. ตีพิมพ์เผยแพร่ โดยถือว่าเป็นรายงานสาธารณะ (Public Report) เป็นการประเมินผล และให้ข้อคิดเห็นเสนอแนะทั่วไปไม่มีการเปรียบเทียบระหว่างสถาบัน เน้นให้มหาวิทยาลัยตื่นตัว และมีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่อง

ในเอกสารแนะนำแนวทางประกันคุณภาพของหน่วยงานกลางอุดมศึกษา (HEQC) ได้เสนอแนวปฏิบัติเกี่ยวกับกลไกประกันคุณภาพไว้ดังต่อไปนี้

หัวข้อหลัก

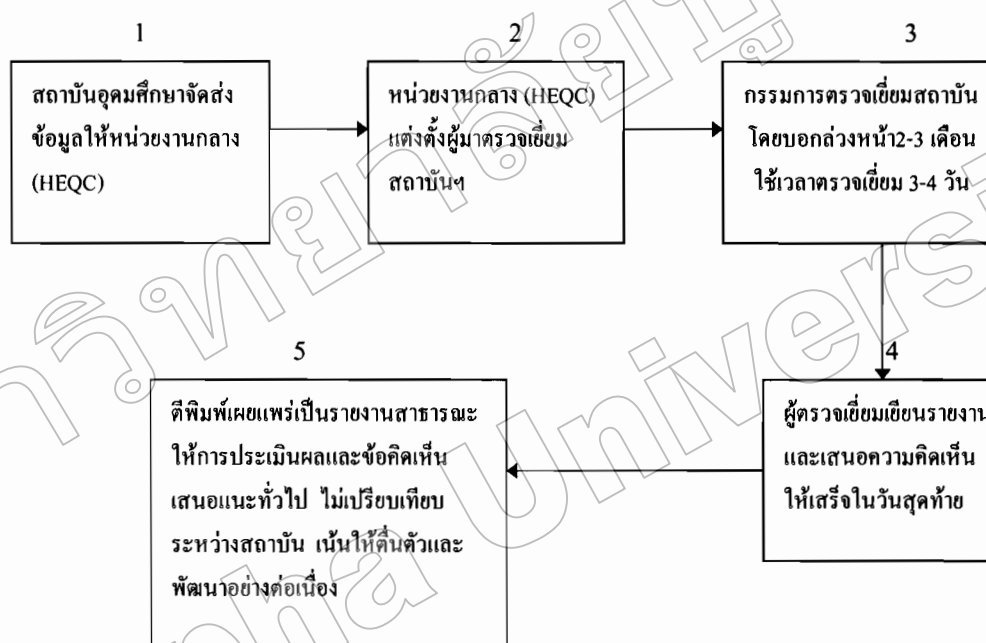
1. กรอบความคิดเรื่องคุณภาพ
2. การรับนักศึกษาเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา
3. คุณภาพของกระบวนการเรียนรู้

หัวข้อย่อย

1. แนวคิดเรื่องคุณภาพและแนวทางประกันคุณภาพทั่วไป
2. นโยบายและระเบียบการรับที่ชัดเจน
 - การให้ข้อมูลเที่ยงตรงแก่ผู้สมัคร
 - การให้คำปรึกษา
 - ขั้นตอนและมาตรฐานการคัดเลือกที่รัดกุม
 - การช่วยเหลือให้นักศึกษาเข้าใจใหม่
3. แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนรู้และความหลากหลายของกระบวนการเรียนรู้
 - การวางระบบพัฒนาหลักสูตรที่ดี โดยภายนอกมีส่วนร่วม
 - การให้ข้อมูลข่าวสารนักศึกษา
 - การติดตามประเมินผลหลักสูตร

- การประเมินการสอน
- การสรรหาและการคัดเลือกอาจารย์
- การพัฒนาอาจารย์และบุคลากร
- การประเมินอาจารย์และบุคลากร

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา โดยการตรวจสอบกลไกการประกันคุณภาพหรือการประเมินระบบประเมิน (Quality Audit) แสดงในภาพประกอบ 12



ภาพที่ 12 ระบบประกันคุณภาพการศึกษา: การตรวจสอบกลไกประกันคุณภาพ (Quality Audit)

ระบบการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (Total Quality Management – TQM) จากความสำเร็จในการนำระบบบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กรไปใช้ในธุรกิจ เพื่อตอบสนองความพึงพอใจของลูกค้าด้านคุณภาพ จึงมีความพยายามที่จะนำระบบนี้มาใช้ในการศึกษาโดยยึดหลักสำคัญ 11 ประการ

1. คุณภาพต้องตรงกับความต้องการของลูกค้า
2. คุณภาพเป็นหน้าที่ของทุกคนในองค์กร
3. คุณภาพเป็นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

4. คุณภาพคือภาวะผู้นำ
5. คุณภาพคือการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์
6. คุณภาพเป็นการทำงานที่เป็นระบบ
7. คุณภาพเป็นการทำงานที่ปราศจากความหวาดระแวง
8. คุณภาพต้องได้รับการยอมรับและมีการให้รางวัล
9. คุณภาพต้องมีการสร้างทีมงาน
10. คุณภาพต้องมีการวัดและประเมินได้
11. คุณภาพคือการแก้ปัญหาที่เป็นระบบ

ปัญหาด้านคุณภาพในสถาบันอุดมศึกษาอาจเกิดจากสาเหตุต่างๆ กัน เช่น

1. การทำงานซ้ำซ้อน (Reworking) เช่น การลงทะเบียนซ้ำจากการสอบตกของนักศึกษา อาจารย์คิดว่าเป็นข้อบกพร่องของนักศึกษาไม่เป็นปัญหาที่เกิดจากอาจารย์

2. งานบกพร่อง (Scrap) งานถูกทะเล่ย หรือทำแล้วบกพร่องต้องถูกนำกลับมาทำใหม่ เช่น การประจบสอพลอของนักศึกษาทำให้เกิดข้อบกพร่องในผลการเรียน

3. ความซับซ้อนของระบบงานมหาวิทยาลัย (University Complexity) มีขั้นตอนการทำงานมากเกินไป เช่น การลงทะเบียนรายวิชาเลือกเกิดความซ้ำซ้อน หมู่เรียนเต็ม เป็นต้น ขั้นตอนการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง

ขั้นที่ 1 เลือกปัญหาโดยการศึกษาข้อมูลพื้นฐานและทำแผนงาน (Flow Diagram)

เป้าหมายของภาควิชา

ขั้นที่ 2 เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับสภาพปัจจุบันที่เกี่ยวข้องกับปัญหา โดยใช้ Control Chart, Check Sheets, Pareto Chart และ Fishbone Diagram

ขั้นที่ 3 วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับสถานการณ์ปัจจุบัน เพื่อแยกแยะปฏิบัติการที่เหมาะสม โดยใช้ Fishbone และ Pareto Chart

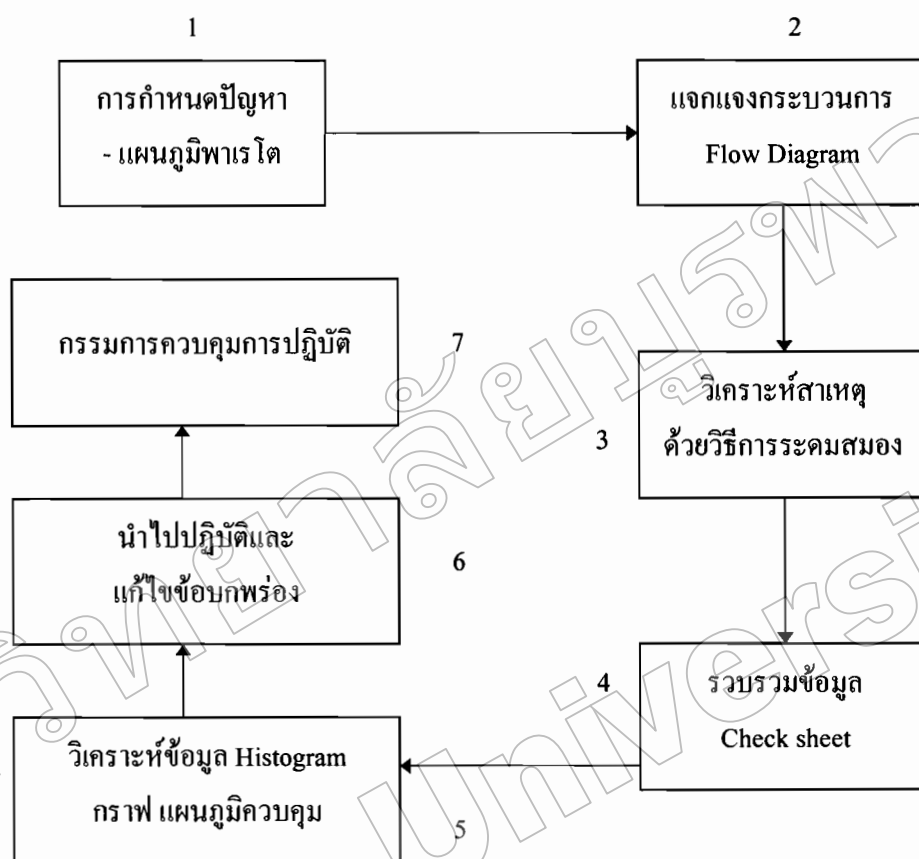
ขั้นที่ 4 วางแผนปฏิบัติงานเพื่อนำไปทดลองใช้

ขั้นที่ 5 เก็บศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับประสิทธิผลของแผน

ขั้นที่ 6 พัฒนามาตรฐานในการปฏิบัติงาน

ขั้นที่ 7 กำหนดแผนปฏิบัติงานในอนาคต

ระบบประกันคุณภาพโดยการบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (TQM) แสดงในภาพประกอบ 13



ภาพที่ 13 ระบบประกันคุณภาพ: การบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (TQM)

แนวคิดการประกันคุณภาพแบบ TQM (Total Quality Management) ได้มีการนำมาประยุกต์ใช้มากขึ้น เพราะพื้นฐานของแนวคิดให้ความสำคัญกับ “คน” เป็นบุคคลสำคัญ ทั้งในฐานะผู้ให้บริการและผู้รับบริการ

องค์ประกอบหลักของระบบบริหารคุณภาพทั่วทั้งองค์กร (TQM) ประกอบด้วย หลักการสำคัญดังต่อไปนี้ (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2540, หน้า 200)

1. คุณภาพเป็นสิ่งที่ผู้รับบริการกำหนด เพื่อให้เกิดการตอบสนองโดยตรง ระหว่างภารกิจของสถาบันกับความต้องการของตลาด
2. คำว่า “ผู้รับบริการ” หมายถึง ผู้รับบริการภายในสถาบันด้วย ที่บุคลากรในองค์กรจะต้องตระหนักในความสำคัญของบุคลากรอื่น ๆ ในฐานะ “ผู้รับบริการ”
3. การมีส่วนร่วมของบุคลากรทุกระดับโดยเฉพาะระดับปฏิบัติการ เป็นหัวใจสำคัญ

การพัฒนาคุณภาพโดยให้บุคลากรใช้บทบาทและความสำคัญของตน ในการพัฒนาคุณภาพของกระบวนการทำงานทุกขั้นตอนให้เป็นไปโดยมีประสิทธิภาพ

4. กระบวนการควบคุมคุณภาพของการทำงาน คือหัวใจสำคัญในการลดความสูญเปล่า ต้นทุน ค่าใช้จ่าย และความผิดพลาดต่าง ๆ ในการทำงาน

5. การทำงานเป็นวงจรเพื่อพัฒนาองค์กรอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยกลไกการให้การศึกษา การฝึกอบรม การสื่อสารภายในองค์กร และการยกย่องเชิดชูการทำงานที่มีประสิทธิภาพ เพื่อเป็นเครื่องมือกระตุ้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง

ระบบควบคุมคุณภาพ (Quality Control – QC) (Parsons, 1994, pp. 38 - 39)

ระบบควบคุมคุณภาพได้พัฒนาขึ้นในประเทศญี่ปุ่น หลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ในยุคที่ญี่ปุ่นฟื้นฟูเศรษฐกิจของประเทศ ระบบนี้ช่วยให้ญี่ปุ่นกลายเป็นประเทศมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ แนวคิดการบริหารแบบควบคุมคุณภาพมีหลักสำคัญดังนี้คือ

1. สมาชิกทุกคนในองค์กรต้องมีจิตสำนึกในการแก้ปัญหาาร่วมกัน โดยอาศัยหลักทางวิทยาศาสตร์ คือมีการเก็บบันทึกข้อมูลทางสถิติจากการปฏิบัติงาน นำมาวิเคราะห์ตามขั้นตอนทางวิทยาศาสตร์เพื่อหาสาเหตุที่แท้จริง แล้วจึงแก้ปัญหาคือต้นเหตุจึงเป็นการตัดสินใจแก้ปัญหาจากข้อเท็จจริงที่ได้จากการปฏิบัติงาน

2. เป็นระบบที่ยึดหลักการทำงานให้มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพ โดยการทำงานเป็นกลุ่ม เรียกว่ากลุ่มคุณภาพ

3. การทำงานที่ก้าวหน้าต้องแก้ปัญหาย่อยเสมอ

4. คุณภาพจะเกิดขึ้นได้ก็โดยสร้างและสอดแทรกเข้าไปอยู่ในกระบวนการปฏิบัติงาน มิใช่การตรวจสอบ

5. การทำงานเป็นกลุ่มจะต้องมีระบบและต้องปลูกฝังความสามัคคีในหมู่คณะ มีความใกล้ชิด เป็นกันเองระหว่างผู้ปฏิบัติงานทุกระดับ สร้างความรับผิดชอบร่วมกัน

6. การทำกิจกรรมร่วมกันนอกจากจะได้แลกเปลี่ยนความรู้ ความคิดเห็นแล้วยังช่วยเสริมสร้างความรู้ความสามารถซึ่งกันและกัน

การใช้ระบบควบคุมคุณภาพ (QC) มีหลักการสำคัญดังนี้

1. ทำงานเป็นกลุ่ม ๆ ละ 3 - 12 คน

2. ทุกคนในกลุ่มต้องอาสาสมัคร (ไม่บังคับ)

3. ทุกคนทำงานในหน่วยงานเดียวกัน

4. ต้องมีการพบปะกันอย่างสม่ำเสมอ อย่างน้อยสัปดาห์ละครั้ง ครั้งละ 1 ชั่วโมง

5. มีผู้เฝ้างาน (Supervisor) เป็นผู้นำกลุ่ม

6. มีการระบุปัญหาเกี่ยวกับงานให้ชัดเจน และวิเคราะห์หาทางแก้ปัญหาร่วมกัน

7. สรุปข้อเสนอแนะและนำไปแก้ปัญหา

ขั้นตอนการดำเนินงานคุณภาพตามระบบควบคุมคุณภาพ

1. ระดมสมองเพื่อกำหนดข้อปัญหา

2. เลือกหัวข้อปัญหาที่ตรงกันแต่ละเรื่องเป็นประเด็นปัญหา

3. วิเคราะห์ประเด็นปัญหา

4. ตัดสินว่าจะใช้วิธีแก้ปัญหาแต่ละประเด็นอย่างไรจึงจะถูกที่สุด

5. เก็บรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับปัญหาแต่ละประเด็น

6. สรุปข้อมูลให้ชัดเจน

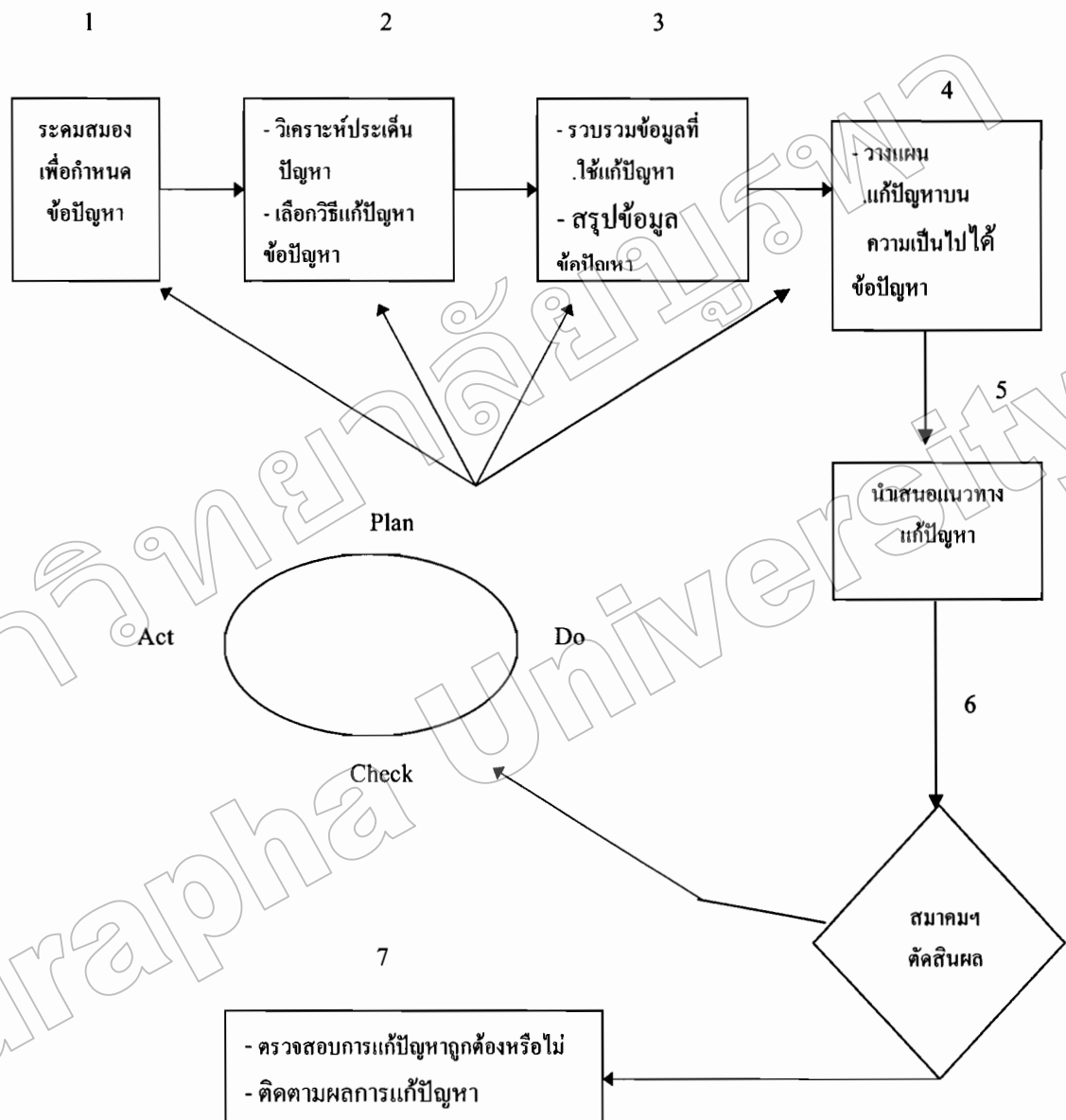
7. วางแผนแก้ปัญหาที่อยู่บนพื้นฐานที่เป็นไปได้

8. เตรียมการและนำเสนอแนวทางแก้ปัญหาไปสู่การจัดการ

9. นำวิธีการแก้ปัญหาไปสู่การปฏิบัติ

10. ติดตามผลการแก้ปัญหา

ซึ่งระบบการประกันคุณภาพ โดยการควบคุมคุณภาพ (QC) ดังกล่าว แสดงใน
ภาพประกอบ 14



ภาพที่ 14 ระบบประกันคุณภาพการศึกษา : การควบคุมคุณภาพ (Quality Control – QC)

ระบบมาตรฐาน ISO 9000

ISO 9000 เป็นอนุกรมมาตรฐานสากลสำหรับระบบการจัดการคุณภาพที่สามารถใช้ได้กับทุกองค์กร เป็นระบบบริหารการประกันคุณภาพขั้นพื้นฐาน โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้มีระบบคุณภาพที่เท่าเทียมกันระหว่างบริษัทหรือระหว่างประเทศต่าง ๆ ทั่วโลก สำหรับประเทศไทยใช้คำ

ว่า มอก.- ISO 9000 หรือ TIS/ ISO 9000 โดยสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.) เป็นผู้คอยดูแลออกไปรับรอง ISO 9000

อนุกรมมาตรฐาน มอก. - ISO 9000 ได้แบ่งเนื้อหาออกเป็น 5 ฉบับหลัก (สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม, ม.ป.ป, หน้า 7) ดังนี้

1. ISO 9000 เป็นแนวทางการเลือกและกรอบการเลือกและการใช้มาตรฐานชุดนี้ให้เหมาะสม
2. ISO 9001 เป็นมาตรฐานระบบคุณภาพซึ่งกำกับดูแลตั้งแต่ การออกแบบและพัฒนาการผลิต การติดตั้ง และการบริการ
3. ISO 9002 เป็นมาตรฐานระบบคุณภาพซึ่งกำกับดูแลเฉพาะการผลิต การติดตั้งและการบริการ
4. ISO 9003 เป็นมาตรฐานระบบคุณภาพซึ่งกำกับดูแลเรื่อง การตรวจและการทดสอบขั้นสุดท้าย
5. ISO 9004 เป็นแนวทางในการบริหารคุณภาพ เพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุด โดยเป็นข้อเสนอแนะในการจัดการในระบบคุณภาพ ซึ่งจะมีการกำหนดย่อยในชั้นธุรกิจแต่ละประเภท เช่น ISO 9004-1 ข้อเสนอแนะการใช้มาตรฐาน ISO 9004-2 ข้อเสนอแนะการใช้สำหรับธุรกิจบริการ

การนำรูปแบบการประกันคุณภาพโดยใช้ระบบมาตรฐาน ISO 9000 มาใช้ในวงการอุดมศึกษายังมีข้อวิพากษ์วิจารณ์อยู่ว่า มีความเหมาะสมกับธรรมชาติขององค์กรหรือไม่ จะทำให้สิ้นเปลืองกำลังคน งบประมาณ เวลา รวมทั้งทรัพยากรอื่น ๆ มากเกินไป และจะได้รับผลตอบแทนคุ้มค่าเพียงใด แต่อย่างไรก็ตาม Sandwell College ในประเทศอังกฤษ ได้นำระบบมาตรฐาน ISO 9000 มาทดลองใช้และเป็นสถาบันอุดมศึกษาแห่งแรกที่ได้จดทะเบียนขอรับรองมาตรฐาน ISO 9000 และพบว่าแนวทางการจัดระบบการทำงานตามมาตรฐาน ISO 9000 นั้นส่งผลดีต่อวิทยาลัยหลายด้าน เช่น ลดการทำงานและเอกสารที่ซ้ำซ้อน สร้างความตื่นตัวและการสื่อสารในองค์กรเพิ่มประสิทธิภาพขึ้น ลดความผิดพลาดในการประสานงานภายในองค์กร (อมรวิรัช นาครทรรพ, 2540, หน้า 114) ส่วนในประเทศไทยสถาบันการศึกษาหลายแห่งได้รับการรับรองมาตรฐานจาก สมอ. เช่นวิทยาลัยพยาบาลเซนต์หลุยส์ได้รับการรับรองมาตรฐาน ISO 9001 ระดับสถาบัน มหาวิทยาลัยมหิดลได้รับการรับรองมาตรฐาน ISO 9002 ด้านการลงทะเบียนนิสิต กรมสามัญศึกษาได้นำมาตรฐาน ISO 9000 มาใช้กับโรงเรียนนาร่อง 19 โรงเรียนและกรมอาชีวศึกษาก็ได้นำระบบมาตรฐาน ISO 9000 มาทดลองใช้อย่างแพร่หลายเช่นกัน

การนำแนวคิดมาตรฐาน ISO 9000 มาประยุกต์ใช้ในการประกันคุณภาพการศึกษา จะต้องปฏิบัติตามองค์ประกอบ 20 ด้าน ดังต่อไปนี้ (อมรวิรัช นาคทรพรพ, 2540, หน้า 115 - 116)

องค์ประกอบมาตรฐาน ISO 9000

1. ความรับผิดชอบด้านการบริหาร
2. ระบบคุณภาพ
3. การทบทวนข้อตกลง
4. การควบคุมการออกแบบ
5. การควบคุมเอกสารและข้อมูล
6. การจัดซื้อ
7. การควบคุมผลิตภัณฑ์ที่ส่งมอบให้ลูกค้า
8. การชี้แจงและการสอบกลับ ใต้ของผลิตภัณฑ์
9. การควบคุมกระบวนการ
10. การตรวจสอบและทดสอบ
11. การควบคุมเครื่องตรวจสอบเครื่องวัดและ
12. สถานะการตรวจสอบและการทดสอบ
13. การควบคุมผลิตภัณฑ์ที่ไม่เป็นไปตามข้อกำหนด
14. การปฏิบัติแก้ไขและป้องกัน

การประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษา

1. นโยบายการประกันคุณภาพ
 - ผู้บริหารระดับสูงดูแล
 - มีหน่วยงานสนับสนุนรับผิดชอบ
2. การออกกระเบียบแนวปฏิบัติด้านคู่มือคุณภาพ
3. การเก็บข้อมูล (Feedback) จากนักศึกษา/ผู้รับบริการ
4. การวางขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรที่รัดกุม
5. ฐานข้อมูลหลักสูตร/ระบบงานทะเบียนนักศึกษา / ระบบข้อมูลศิษย์เก่า
6. ระเบียบการจัดซื้อจัดจ้าง
7. ตรวจสอบความพร้อมของสถาบันการศึกษา
8. ระบบวัดผลและติดตามผลการเรียนของนักศึกษา/ ระบบข้อมูลศิษย์เก่า
9. การทำแผนการสอน โปรแกรมการเรียน การสนับสนุนสื่อการเรียน
10. การประเมินหลักสูตรและสอบประมวลความรู้
11. การพัฒนาแบบวัดมาตรฐานการใช้ผู้ทรงเครื่องทดสอบคุณวุฒิภายนอก
12. การกำหนดมาตรฐานการให้ผลการเรียน
13. ระบบรายงานปัญหาการจัดตารางสอนและข้อมูลผลการเรียน
14. มาตรฐานสอนเสริม / มาตรการแก้ไขปัญหา

องค์ประกอบมาตรฐาน ISO 9000

15. การเคลื่อนย้าย การเก็บ การบรรจุ การเก็บรักษา และการส่งมอบ
16. การควบคุมการบันทึกคุณภาพ
17. การติดตามคุณภาพภายใน
18. การฝึกอบรม
19. การบริการ
20. กลวิธีทางสถิติ

การประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษา

15. ระเบียบพัสดุ
16. การจัดเก็บข้อมูลการประเมิน
17. การตั้งกรรมการประกันคุณภาพเพื่อประสานงานกับคณะและโปรแกรมวิชา
18. การสัมมนา การประชุมปฏิบัติการเพื่อพัฒนานักศึกษา / อาจารย์
19. การติดตามผลบัณฑิตและนายจ้าง
20. การใช้สถิติช่วยในการวิเคราะห์แนวโน้มทางการเงิน จำนวนนักศึกษา การระงับการใช้อาคารสถานที่

การนำมาตรฐานระบบคุณภาพ ISO 9000 มาใช้ให้ประสบความสำเร็จมากหรือน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับปัจจัยดังต่อไปนี้

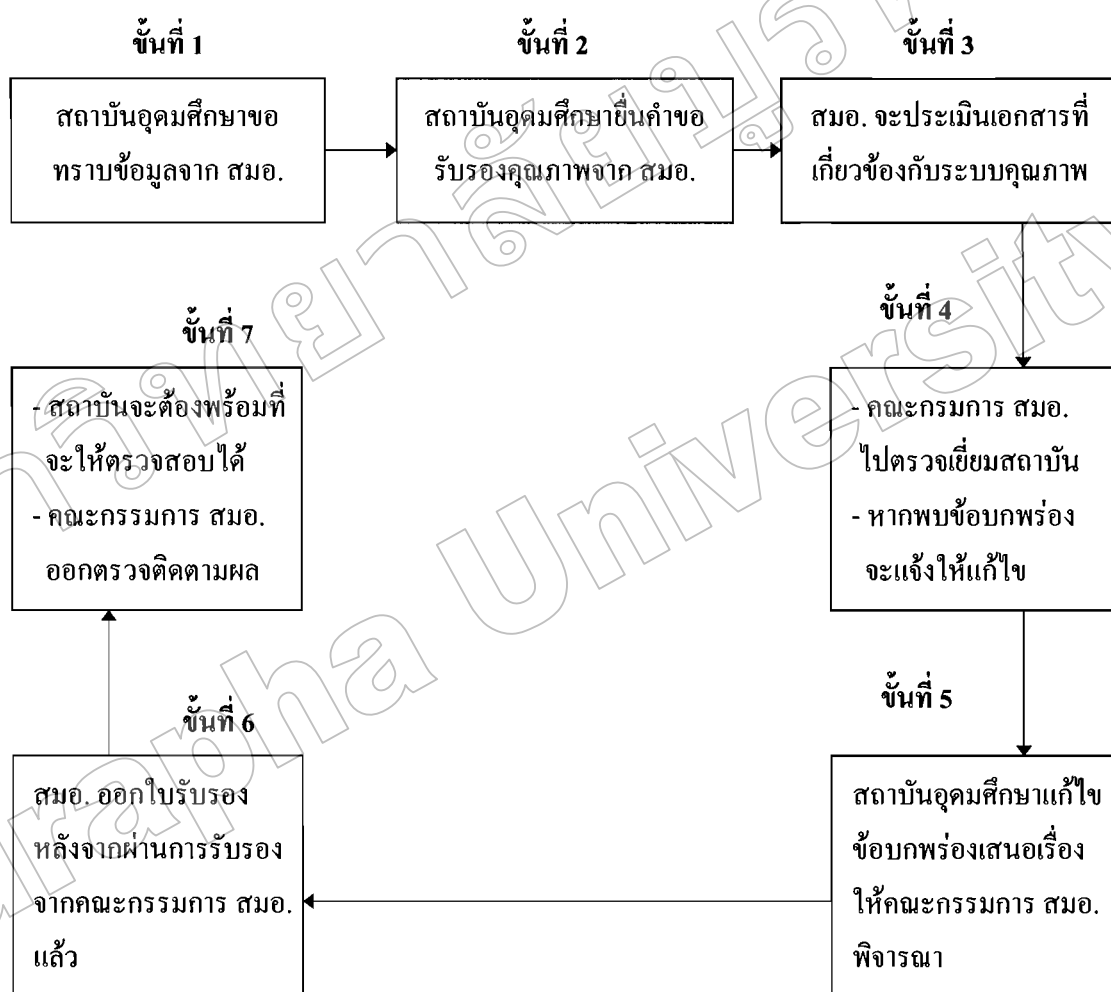
1. ผู้บริหารระดับสูงให้การสนับสนุนอย่างจริงจังและต่อเนื่อง
2. ทุกคนในองค์กรมีจิตสำนึกด้านคุณภาพและให้ความร่วมมือ
3. มีการติดตาม ปรับปรุงแก้ไข ระบบบริหารงานคุณภาพอย่างต่อเนื่อง
4. มีงบประมาณสนับสนุนอย่างเพียงพอ

ขั้นตอนการขอรับรองมาตรฐาน ISO 9000 มี 5 ขั้นตอน คือ

1. ขอข้อมูล: สถาบันอุดมศึกษาสอบถามข้อมูลจากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (สมอ.)
2. ยื่นคำขอ: สถาบันอุดมศึกษายื่นคำขอรับรองและเอกสารที่เกี่ยวข้องเสนอต่อ สมอ.
3. การตรวจประเมิน: สมอ. จะทำการประเมินเอกสารที่เกี่ยวข้องกับระบบคุณภาพว่า สอดคล้องกับข้อกำหนดของมาตรฐานระบบบริหารงานคุณภาพหรือไม่ และสามารถสะท้อนให้เห็นถึงระบบคุณภาพเพียงใด แล้วจึงไปตรวจสถาบัน หากพบข้อบกพร่องก็จะแจ้งให้แก้ไขเมื่อทุกอย่างเป็นไปตามข้อกำหนด ก็จะเสนอเรื่องให้คณะกรรมการพิจารณา
4. ออกใบรับรอง: หากระบบคุณภาพผ่านการพิจารณาจากคณะกรรมการแล้ว สมอ. จะออกใบรับรองให้

5. ตรวจสอบติดตาม: สมอ. จะตรวจสอบติดตามผลเป็นระยะ ๆ เพื่อยืนยันว่า สถาบันยังรักษาระบบคุณภาพไว้ได้ตลอดไป และสถาบันต้องพร้อมที่จะให้ตรวจสอบได้ตลอดเวลา

ขั้นตอนระบบการประกันคุณภาพการศึกษาโดยการใช้มาตรฐาน ISO 9000 แสดงในภาพประกอบ 15



ภาพที่ 15 ระบบประกันคุณภาพการศึกษา: ISO 9000

ระบบการใช้ดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพการดำเนินงาน (Performance Indicators – PI)

(อมรวิรัช นาคทรพร, 2540, หน้า 118 - 120)

จากพัฒนาการและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ และการจัดการด้านระบบสารสนเทศ (Information Management System) มีความสามารถในการเข้าถึงและใช้ประโยชน์จาก

ข้อมูลสถิติ และใช้ประโยชน์จากตัวบ่งชี้ ซึ่งมีฐานมาจากข้อมูลสถิติเชิงปริมาณมากขึ้น โดยเน้นการใช้ประโยชน์ในการวัดสมรรถนะในด้านต่าง ๆ ของสถาบัน เช่น

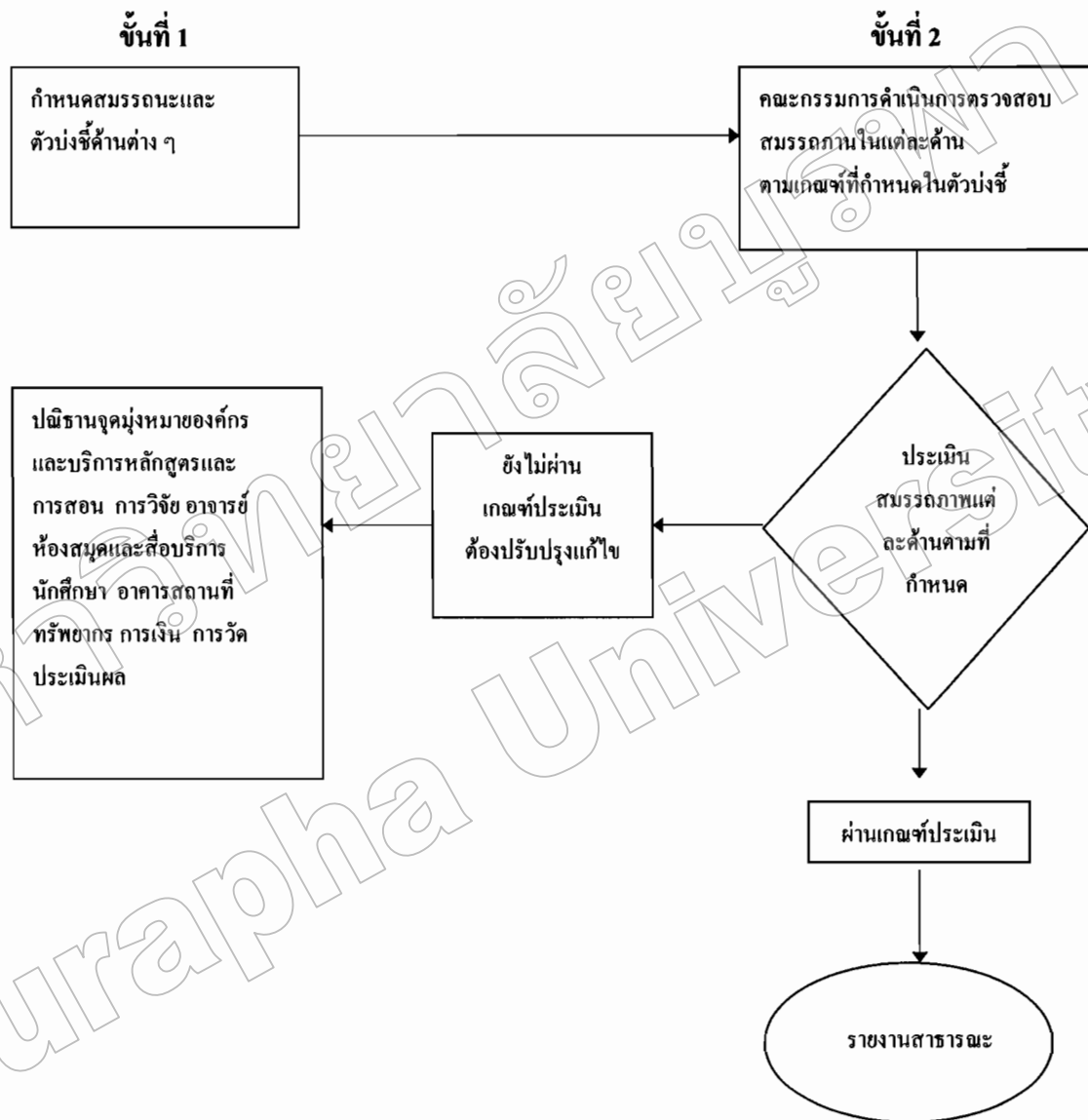
1. การใช้ดัชนีทางการเงินบ่งชี้ความมั่นคงขององค์กร
2. การใช้ดัชนีโครงการวิจัยและทุนการวิจัย บ่งชี้ความสามารถทางการวิจัย
3. การใช้ดัชนีเกี่ยวกับนักศึกษาและบัณฑิตบ่งชี้คุณภาพการสอน

นอกจากจะใช้ดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพขององค์กรแล้ว ยังมุ่งใช้ดัชนีเพื่อการเปรียบเทียบสมรรถนะระหว่างองค์กรตลอดจนหาบรรทัดฐานในระดับประเทศด้วย การใช้ดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพการดำเนินงาน เป็นสิ่งที่ต้องระมัดระวังโดยเฉพาะการวัดในสิ่งที่เป็นนามธรรม เช่น คุณภาพการสอน จะวัดได้ยากกว่างานวิจัย การพัฒนาดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพจะต้องคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้ คือ

1. การกิจ หรือจุดมุ่งหมายทางการศึกษาที่ต้องการชี้วัดว่ามีอะไรบ้าง
2. ค่าน้ำหนัก (Weight) ของภารกิจแต่ละด้านและองค์ประกอบย่อยของแต่ละภารกิจจะกำหนดอย่างไร เพราะอะไร
3. จะใช้เกณฑ์อะไรตัดสินในการใช้ดัชนีแต่ละเรื่อง จะอิงความเป็นเลิศมาตรฐานกลางของประเทศ (Criterion – referenced) หรืออิงบรรทัดฐานเชิงเปรียบเทียบกับสถาบันอื่น (Norm – referenced) หรือจะให้แต่ละสถาบันนำดัชนีไปพัฒนาและใช้โดยอิสระ ซึ่งอาจจะใช้ในการเปรียบเทียบกับผลการดำเนินงานที่ผ่านมาหรือเป้าหมายเฉพาะของตนเอง (Self – referenced) เพื่อกระตุ้นการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง
4. จะปรับเกณฑ์ให้มีความยืดหยุ่น สอดคล้องกับภารกิจและบริบทที่หลากหลายของสถาบันอุดมศึกษาได้อย่างไร

ตัวอย่างดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพการเรียนรู้การสอน เช่น ผลการเรียนรู้/ คะแนนเฉลี่ยของ
นักศึกษาที่รับเข้า ผลการเรียนรู้/ คะแนนเฉลี่ยของผู้จบการศึกษา ต้นทุนต่อหัวของนักศึกษา/
ผลตอบแทนการลงทุนทางการศึกษาส่วนบุคคล อัตราการสูญเปล่า ตก ออก ข้างขึ้น ระยะเวลาที่ใช้
ศึกษา อัตราการได้งาน/ ลักษณะงานที่ได้ อัตราการศึกษาต่อ/ การสอบศึกษาต่อได้ ข้อมูลการ
ประเมินผลจากนักศึกษา ข้อมูลการประเมินผลจากนายจ้าง ข้อมูลการประเมินผลจากผู้ทรงคุณวุฒิ
 เป็นต้น

ระบบการประกันคุณภาพโดยใช้ดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพการดำเนินงาน (Performance Indicators) แสดงในภาพประกอบ 16



ภาพที่ 16 ระบบประกันคุณภาพการศึกษา : การใช้ดัชนีบ่งชี้สมรรถภาพการดำเนินงาน (Performance Indicators - PI)

ระบบการประเมินคุณภาพโปรแกรมวิชา (Quality Assessment)

การประเมินคุณภาพการเรียนการสอนโปรแกรมวิชา เป็นอีกระบบหนึ่งที่เน้นการติดตามประเมินผลการจัดการเรียนการสอนโดยตรง รวมทั้งการเก็บข้อมูลเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอน และผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพื่อให้ได้รับคำตอบว่า หลักสูตรโปรแกรมนั้น ๆ

ดีหรือไม่ดีอย่างไร บรรลุวัตถุประสงค์ของการผลิตกำลังคนในโปรแกรมวิชานั้นหรือไม่ และควรต้องปรับปรุงอย่างไร แนวคิดระบบการประกันคุณภาพแบบ Quality Assessment นี้ เป็นของประเทศอังกฤษ เมื่อมีการตั้งหน่วยกลางการตรวจสอบกลไกประกันคุณภาพ (Academic Audit Unit – AAU) ซึ่งอาจจะไม่เพียงพอในแง่ของการประกันคุณภาพ โดยเฉพาะในมุมมองของหน่วยงานงบประมาณสถาบันอุดมศึกษา (Higher Education Funding Council HEFC) ที่จะต้องจัดการศึกษาให้ตอบสนองต่อกระแส “คุณค่าคุ้มเงิน” (Value for Money) จะต้องจัดสรรงบประมาณอย่างชาญฉลาด ได้โปรแกรมวิชาที่มีคุณภาพ ในปี ค.ศ. 1992 จึงได้มีการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการเรียนการสอน (Quality Assessment) มาเป็นระบบคู่ขนานกับระบบการประเมินการตรวจสอบกลไกคุณภาพ (Quality Audit) ของ HEQC (อมรวิทย์ นาคทรพร, 2540, หน้า 105 - 112) โดยมีการดำเนินการตามลำดับ ดังนี้

1. รวบรวมข้อมูลเอกสารการประเมินตนเอง (Self Assessment Report) จากสถาบันอุดมศึกษา
2. สภาการจัดสรรงบประมาณอุดมศึกษา (HEFC) พิจารณาโดยประเมินให้อยู่ในระดับพอใช้ (Satisfactory) โดยไม่ต้องไปตรวจเยี่ยมหรือไปตรวจเยี่ยมในกรณีมีการร้องเรียนด้านคุณภาพ “Claims for Excellence” หรือ “Quality at Risk”
3. ตั้งผู้ตรวจเยี่ยม (Assessors) กรณีต้องไปตรวจเยี่ยม ประกอบด้วยผู้เชี่ยวชาญเฉพาะโปรแกรมวิชา 3-4 คน (Specialist Assessors) และผู้รายงานการประเมิน 1 คน (Reporting Assessors) การตรวจเยี่ยมใช้เวลา 3 - 4 วัน ประกอบด้วยกิจกรรมประชุม สัมภาษณ์ สังเกตการสอนที่ผู้ประเมินจะต้องสรุปผลการประเมินการสอนและเขียนรายงานให้เสร็จในวันสุดท้าย
4. ตีพิมพ์เผยแพร่โดยถือเป็นรายงานสาธารณะ (Public Report) เช่นเดียวกันกับการตรวจสอบการประเมิน (Quality Audit)
5. รายการข้อมูลที่ใช้ในการประเมินคุณภาพการเรียนการสอน ระดับโปรแกรมวิชา (Quality Assessment) ประกอบด้วย

ขอบเขตการประเมิน

1. วัตถุประสงค์ของหลักสูตร
2. ลักษณะนักศึกษาที่รับเข้าเรียน

ข้อมูลที่ต้องการจากสถาบัน

1. รายงานการประเมินตนเอง (Self Assessment Report)
2. ข้อมูลที่บ่งชี้ทางสถิติ ได้แก่
 - ภูมิหลังของนักศึกษาโดยละเอียด
 - งบประมาณโดยละเอียด
 - ผลการเรียนของนักศึกษา

องค์ประกอบมาตรฐาน ISO 9000

3. การจัดวิธีการเรียนการสอนและการวัดผล

4. การจัดระบบสนับสนุนการเรียนของนักศึกษา

5. การดูแลและให้บริการนักศึกษา

6. ระบบบริการวิชาการและการควบคุมคุณภาพ

7. ทรัพยากรของหลักสูตร

8. คณาจารย์และบุคลากร

การประยุกต์ใช้ในสถาบันการศึกษา

- ข้อมูลผู้จบ การได้งานการศึกษาต่อ

3. เอกสารเกี่ยวกับหลักสูตรได้แก่

- คู่มือหลักสูตร – แผนการสอน

- รายงานประเมินผลที่เคยทำ

4. ตัวอย่างงานของนักศึกษา

5. แผนพัฒนา (ถ้ามี)

6. ข้อมูลเกี่ยวกับระเบียบการบริหารและการควบคุมคุณภาพ

7. ข้อมูลเกี่ยวกับทรัพยากรที่มี

- ห้องสมุด, คอมพิวเตอร์, ห้องปฏิบัติการ

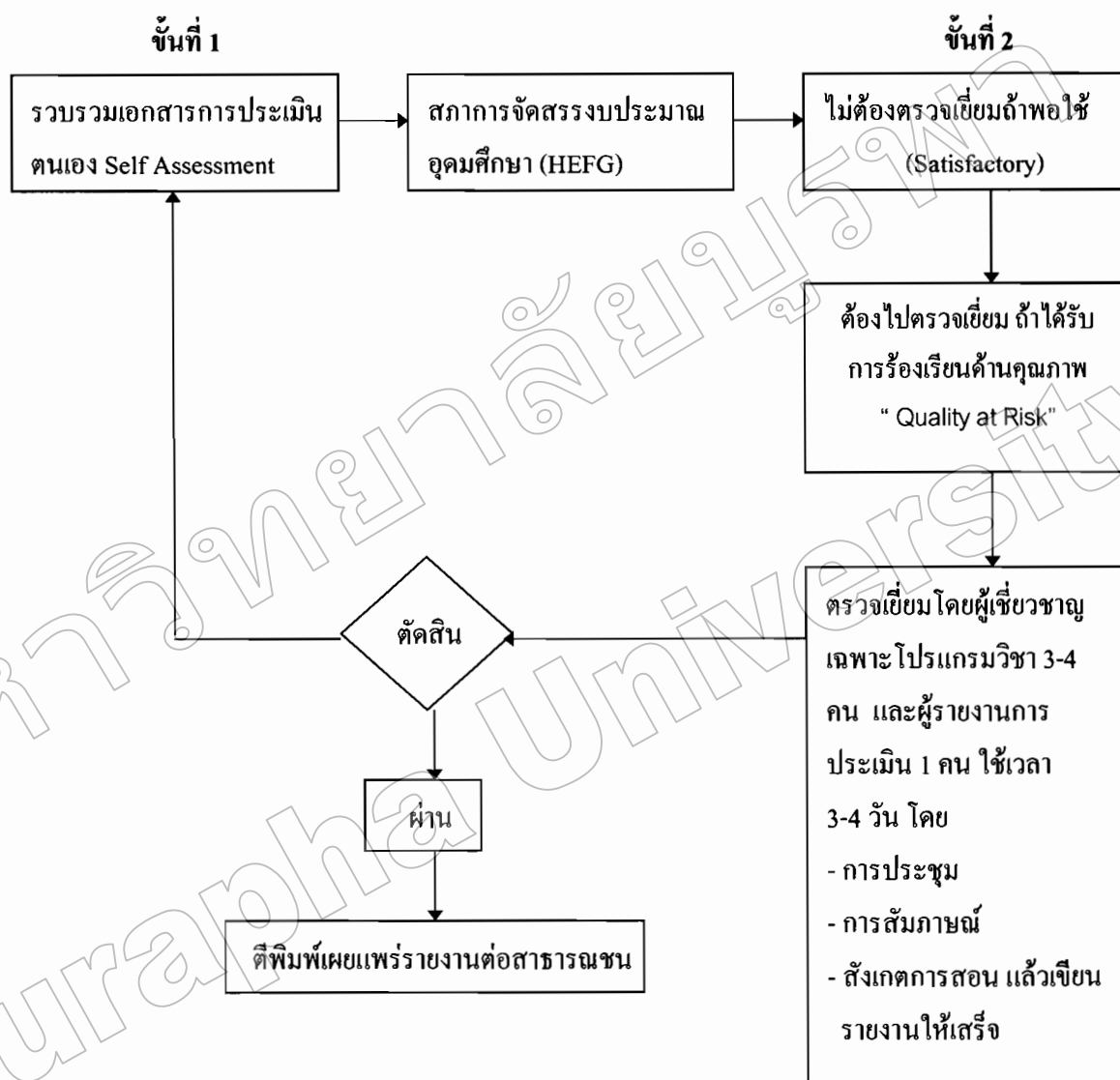
- อาจารย์ บุคลากร และแผนพัฒนา

8. ข้อมูลเกี่ยวกับสวัสดิการและบริการนักศึกษา

กระบวนการประเมินคุณภาพการเรียนการสอน โปรแกรมวิชา (Quality Assessment)

จะเน้นการเก็บข้อมูลแบบเจาะลึก เพื่อศึกษารายละเอียด การสังเกตชั้นเรียนและการศึกษาตัวอย่าง การบ้านและรายงานของนักศึกษา ตลอดจนการสัมภาษณ์พบปะกับกลุ่มตัวอย่างของนักศึกษาและนายจ้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลที่่องแท้เพียงพอที่จะประเมินตัดสินลงไปได้ว่า โปรแกรมวิชานั้นอยู่ในระดับใด ดีเยี่ยม (Excellent) พอใช้ (Satisfactory) หรือยังต้องปรับปรุง (Unsatisfactory) ปัจจุบันนี้ ระบบการประเมินคุณภาพโปรแกรมวิชา (Quality Assessment) ได้ถูกหลอมรวมเข้ากับการตรวจสอบกลไกประกันคุณภาพ (Quality Audit) ให้เป็นหน่วยงานเดียวกันซึ่งเป็นหน่วยงานอิสระ เพื่อความคล่องตัวและลดความซ้ำซ้อน (อมรวิชัย นาคทรพรพ, 2540, หน้า 112)

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษา โดยการประเมินคุณภาพโปรแกรมวิชา (Quality Assessment) ดังแสดงในภาพประกอบ 17



ภาพที่ 17 ระบบประกันคุณภาพการศึกษา : การประเมินคุณภาพโปรแกรมวิชา (Quality Assessment)

จากการวิเคราะห์ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทั้ง 7 ระบบ ดังกล่าวมาแล้ว พบหลักการสำคัญที่นำมาใช้ในระบบประกันคุณภาพที่มีความคล้ายคลึงกันสรุปได้ดังนี้ คือ เน้นความสามารถเรื่องการตรวจสอบได้ (Accountability) อย่างโปร่งใสทุกขั้นตอน ทั้งในระบบประกันคุณภาพภายในและระบบประกันคุณภาพภายนอก โดยองค์กรที่ได้รับการแต่งตั้งจากสถาบันเอง หรือจากกลุ่มเพื่อนสมาคมวิชาชีพหรือองค์กรควบคุมมาตรฐานของรัฐ นอกจากนี้จะต้องตระหนักและ

ให้ความสำคัญต่อความมีอิสระ (Autonomy) ของสถาบันอุดมศึกษาและเสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) ของคณาจารย์โดยกำหนดให้หน่วยงานกลางหรือหน่วยประสานงานระดับชาติ ซึ่งจะทำหน้าที่ส่งเสริมและประสานงาน มากกว่าการทำหน้าที่กำกับควบคุม นอกจากนี้ การศึกษาตนเอง (Self Study) นับเป็นหัวใจสำคัญในการประกันคุณภาพภายในสถาบัน ดังนั้นทุกสถาบันในระดับอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีองค์การรับผิดชอบการประกันคุณภาพภายในสถาบัน และต้องให้ความสำคัญต่อข้อมูลและการใช้ข้อมูล เช่น การใช้ค่าทางสถิติ รวมทั้งการกำหนดเกณฑ์ต่าง ๆ และสมรรถภาพที่พึงประสงค์ สรุปได้ว่าการประกันคุณภาพจะเน้นขั้นตอนสำคัญ 3 ประการ คือ

1. การศึกษาตนเอง (Self Study) และการควบคุมคุณภาพ (Quality Control)
2. การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Audit) ประกอบด้วยตรวจสอบภายใน (Internal Audit) และการตรวจสอบจากภายนอก (External Audit)
3. การประเมินคุณภาพ (Quality Assessment) และการรับรองคุณภาพ (Quality Accreditation)

แนวทางในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษา

แนวทางในการดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของทบวงมหาวิทยาลัยมีหลักการและแนวทางว่า การจัดให้มีการประกันคุณภาพจะต้องอยู่บนพื้นฐานของความยินยอมพร้อมใจและความต้องการที่จะให้มีคุณภาพ โดยจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพและเป็นมาตรฐานเดียวกัน มีศูนย์กลางของการให้การรับรองมาตรฐานการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

จากหลักการและแนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษา ทำให้มองเห็นภาพว่าความสมบูรณ์ของหลักการและแนวทางที่จะเกิดขึ้นได้จะต้องมีขั้นตอนและกิจกรรมตลอดจนระดับของการประกันคุณภาพการศึกษาด้วย ซึ่งเกษม วัฒนชัย (2539, หน้า 87) ได้เสนอระดับของการประกันคุณภาพการศึกษาออกเป็นหลายระดับคือ

1. สถาบันการศึกษา มีการประเมินตนเอง (Self Evaluation by Institution) สถาบันจะต้องมีกลไกในการประเมินคุณภาพของตนเอง
2. สมาคมวิชาการหรือสมาคมวิชาชีพ ช่วยตัดสินใจ ช่วยดูแลสถาบันการศึกษา (Peer Review and Public Report)
3. กระทรวงศึกษาธิการ ทบวงมหาวิทยาลัยหรือบริษัทเอกชนที่ถูกจ้างให้ประเมิน (Mega – Level Quality Management) ซึ่งเป็นองค์กรที่มาจากนอกสถานศึกษา

กล่าวโดยสรุป แนวทางในการประกันคุณภาพการศึกษามีสองระบบ คือ ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน และระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอก ทั้งนี้ระบบการ

ประกันคุณภาพการศึกษาเป็นหน้าที่ของสถานศึกษาที่จะต้องดำเนินการประเมินตนเองหรือควบคุมคุณภาพภายใน เพื่อให้รู้ว่าสถานศึกษาของตนมีจุดเด่น จุดด้อยอย่างไร มากน้อยเพียงไร เพื่อจะได้นำผลไปพัฒนาปรับปรุงให้ส่วนระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายนอกสถานศึกษาใดที่มีความพร้อมอาจร้องขอให้สมาคมวิชาชีพ หรือหน่วยงาน กระทรวง/ทบวงที่ทำหน้าที่กำกับดูแล เข้ามาตรวจสอบเพื่อประเมินคุณภาพว่าสถาบันอุดมศึกษาของตนจัดการศึกษาได้ตามเกณฑ์ที่กระทรวง/ทบวงได้กำหนดไว้ อันเป็นการรับรองถึงมาตรฐานการจัดการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษานั้น ๆ

เหตุผลและความจำเป็นในการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัยเดิม) ได้ประกาศนโยบายและแนวปฏิบัติในการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้น โดยมีความจำเป็นเนื่องจากเจตนารมณ์แห่งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ที่กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน รวมถึงให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) เพื่อทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษาและมีกลไกที่เหมาะสม นอกจากนี้ยังมีปัจจัยอีกหลายประการที่นำมาซึ่งความจำเป็นของการประกันคุณภาพการศึกษาดังนี้

1. คุณภาพของสถาบันอุดมศึกษาและบัณฑิต มีแนวโน้มที่จะมีความแตกต่างกันมากขึ้น ก่อให้เกิดผลเสียแก่ประเทศไทยโดยรวมในระยะยาว
2. มีการแข่งขันกันในเรื่องคุณภาพของการจัดการศึกษาและคุณภาพของบัณฑิตในวงการอุดมศึกษา ทั้งภายในและภายนอกประเทศมากขึ้น
3. สถาบันอุดมศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องมีการพัฒนาองค์ความรู้ให้เป็นสากล เพื่อให้ได้รับการยอมรับจากนานาชาติมากขึ้น
4. สถาบันอุดมศึกษามีความจำเป็นที่จะต้องสร้างความมั่นใจให้แก่สังคมว่าสามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพ
5. สถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้ข้อมูลสาธารณะ (Public Information) ที่เป็นประโยชน์ต่อนักศึกษา ผู้จ้างงาน ผู้ปกครอง รัฐบาล และประชาชนทั่วไป
6. สังคมต้องการระบบอุดมศึกษาที่มีความโปร่งใส (Transparency) และความรับผิดชอบซึ่งตรวจสอบได้ (Accountability)
7. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายใน รวมถึงให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพ ซึ่ง

เป็นระบบประกันคุณภาพภายนอก ทำการประเมินคุณภาพการจัดการศึกษา เพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา

8. คณะรัฐมนตรีในการประชุมเมื่อวันที่ 26 ตุลาคม 2547 ได้ให้ความเห็นชอบมาตรฐานการศึกษาของชาติที่เสนอโดยสภาการศึกษา และให้หน่วยงานด้านการศึกษาทุกระดับนำไปเป็นแนวทางปฏิบัติในการจัดการศึกษา

9. คณะกรรมการการอุดมศึกษาได้ประกาศใช้มาตรฐานการอุดมศึกษา เมื่อวันที่ 7 สิงหาคม 2549 เพื่อเป็นกลไกกำกับมาตรฐานระดับกระทรวง ระดับคณะกรรมการการอุดมศึกษา และระดับหน่วยงาน โดยทุกหน่วยงานระดับอุดมศึกษาจะได้ใช้เป็นกรอบการดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษา

ด้วยความจำเป็นอย่างยิ่งนี้ สถาบันอุดมศึกษาพร้อมกับต้นสังกัดจึงจำเป็นต้องพัฒนาระบบและกลไกการประกันคุณภาพภายใน โดยมีวัตถุประสงค์ดังนี้

1. เพื่อตรวจสอบและประเมินการดำเนินงานของคณะวิชา หน่วยงานและสถาบันอุดมศึกษาในภาพรวมตามระบบคุณภาพและกลไกที่สถาบันนั้น ๆ กำหนดขึ้น โดยวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการดำเนินงานตามตัวบ่งชี้ในทุกองค์ประกอบคุณภาพว่าเป็นไปตามเกณฑ์และได้มาตรฐาน

2. เพื่อให้คณะวิชาหรือหน่วยงานเทียบเท่าในสถาบันอุดมศึกษาทราบสถานภาพของตนเองอันจะนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการพัฒนาคุณภาพไปสู่เป้าหมาย (Targets) และเป้าประสงค์ (Goals) ที่ตั้งไว้และเป็นสากล

3. เพื่อให้คณะวิชาหรือหน่วยงานเทียบเท่าในสถาบันอุดมศึกษาทราบจุดแข็ง จุดที่ควรปรับปรุง ตลอดจนได้รับข้อเสนอแนะในการพัฒนาการดำเนินงานเพื่อเสริมจุดแข็ง และพัฒนาจุดที่ควรปรับปรุงของสถาบันอย่างต่อเนื่อง

4. เพื่อให้ข้อมูลสาธารณะที่เป็นประโยชน์ต่อผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ทำให้มั่นใจว่าสถาบันอุดมศึกษาสามารถสร้างผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

5. เพื่อให้หน่วยงานต้นสังกัดของสถาบันอุดมศึกษามีข้อมูลพื้นฐานที่จำเป็นสำหรับการส่งเสริมสนับสนุนการจัดการอุดมศึกษาในแนวทางที่เหมาะสม (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 7 - 9)

ความสัมพันธ์เชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการศึกษากับการประกันคุณภาพ

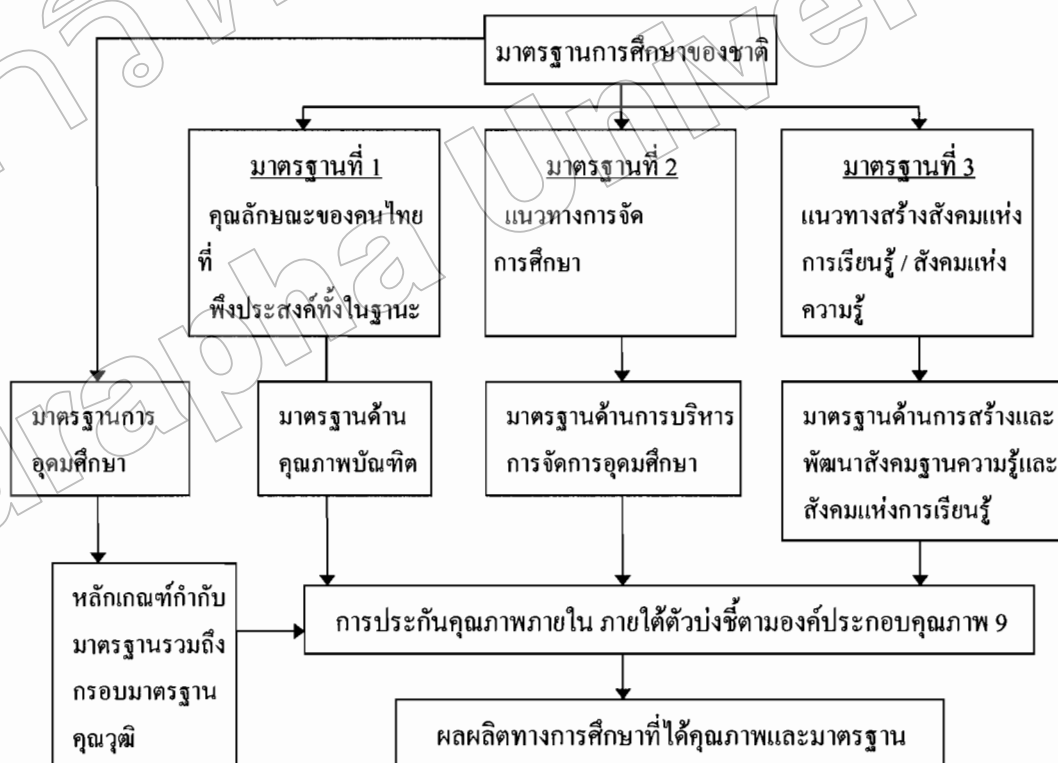
พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในหมวด 5 ที่ว่าด้วยการบริหารและการจัดการศึกษา มาตรา 31 ได้กำหนดให้กระทรวงศึกษาธิการ

มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวกับการส่งเสริมและกำกับดูแลการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท กำหนดนโยบาย แผนและมาตรฐานการศึกษา โดยในมาตรา 34 ได้กำหนดให้คณะกรรมการการอุดมศึกษามีหน้าที่พิจารณาเสนอมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับความต้องการตามแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และสอดคล้องกับมาตรฐานการศึกษาของชาติ ดังนั้นเพื่อให้เป็นไปตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ คณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงได้จัดทำมาตรฐานการอุดมศึกษาเพื่อใช้เป็นกลไกระดับกระทรวง ระดับคณะกรรมการการอุดมศึกษาและระดับหน่วยงาน เพื่อนำไปสู่การกำหนดนโยบายของสถาบันอุดมศึกษาในการพัฒนาการอุดมศึกษาต่อไป มาตรฐานการอุดมศึกษานี้ได้ใช้มาตรฐานการศึกษาของชาติที่เปรียบเสมือนร่มใหญ่เป็นกรอบในการพัฒนาโดยมีสาระสำคัญที่ครอบคลุมเป้าหมายและหลักของการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาของไทย และเป็นมาตรฐานที่คำนึงถึงหลากหลายของกลุ่มหรือประเภทของสถาบันอุดมศึกษาเพื่อให้ทุกสถาบันสามารถนำไปใช้กำหนดพันธกิจและมาตรฐานของการปฏิบัติงานได้

มาตรฐานการอุดมศึกษาที่ปรากฏตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ ลงวันที่ 7 สิงหาคม 2549 ประกอบด้วยมาตรฐาน 3 ด้าน ได้แก่ มาตรฐานด้านคุณภาพบัณฑิต มาตรฐานด้านการบริหารจัดการการอุดมศึกษา และมาตรฐานด้านการสร้างและพัฒนาสังคมฐานความรู้และสังคมแห่งการเรียนรู้ มาตรฐานย่อยทั้ง 3 ด้านนี้ อยู่ในมาตรฐานการศึกษาของชาติที่ประกอบด้วยมาตรฐานย่อย 3 มาตรฐานเช่นกัน คือ มาตรฐานที่ 1 คุณลักษณะของคนไทยที่พึงประสงค์ทั้งในฐานะพลเมืองและพลโลก มาตรฐานที่ 2 แนวการจัดการศึกษา มาตรฐานที่ 3 แนวการสร้างสังคมแห่งการเรียนรู้/สังคมแห่งความรู้ แต่ละมาตรฐานย่อยของมาตรฐานการอุดมศึกษาจะมีความสอดคล้องและสัมพันธ์กับมาตรฐานย่อยของมาตรฐานการศึกษาของชาติ เพื่อให้การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษابرรุดตามอุดมมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษาของชาติ

นอกจากมาตรฐานการอุดมศึกษาแล้ว คณะกรรมการการอุดมศึกษาได้จัดทำเกณฑ์มาตรฐานอื่นๆ ที่ส่งเสริมความเป็นอิสระและความเป็นเลิศของสถาบันอุดมศึกษา อาทิ เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรระดับอุดมศึกษา หลักเกณฑ์การขอเปิดและดำเนินการหลักสูตรระดับปริญญาในระบบการศึกษาทางไกล เพื่อส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษาได้พัฒนาด้านวิชาการและวิชาชีพรวมทั้งการพัฒนาคุณภาพและยกระดับมาตรฐานในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาให้มีความทัดเทียมกันและพัฒนาสู่สากล ซึ่งทำให้สถาบันอุดมศึกษาสามารถจัดการศึกษาได้อย่างยืดหยุ่น คล่องตัว และต่อเนื่องในทุกระดับการศึกษา ตลอดจนสะท้อนให้เห็นถึงมาตรฐานคุณภาพการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษา

เพื่อให้การจัดการศึกษาทุกระดับและทุกประเภท มีคุณภาพและมาตรฐานตามที่กำหนด พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติฯ ในหมวด 6 จึงได้กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพ การศึกษา ซึ่งประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารจัดการศึกษา การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพภายใน ระดับอุดมศึกษา ได้คำนึงถึงมาตรฐานการศึกษาของชาติและมาตรฐานการอุดมศึกษาเป็นแนวทาง ในการพัฒนาตัวบ่งชี้ภายใต้องค์ประกอบคุณภาพ 9 ด้าน ที่กำหนดไว้ในกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพภายในสถาบันอุดมศึกษา พ.ศ.2546 ทั้งยังสัมพันธ์กับ มาตรฐานและหลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาอื่น ๆ รวมถึงกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ ระดับอุดมศึกษา โดยมุ่งเป้าหมายไปยังการพัฒนาผลผลิตทางการศึกษาให้มีคุณภาพและมาตรฐาน ตามที่คาดหวัง ความเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการศึกษา หลักเกณฑ์ที่เกี่ยวข้องและการประกัน คุณภาพการศึกษา สามารถแสดงในแผนภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 1 - 2)



ภาพที่ 18 ความเชื่อมโยงระหว่างมาตรฐานการศึกษาและการประกันคุณภาพ

**นโยบายการประกันคุณภาพการศึกษาของสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา
(ทบวงมหาวิทยาลัยเดิม)**

สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา (ทบวงมหาวิทยาลัยเดิม) ได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษา และได้กำหนดนโยบายในการประกันคุณภาพระดับอุดมศึกษาเพื่อเป็นแนวทางในการกำกับดูแลคุณภาพการศึกษามาตั้งแต่ พ.ศ. 2539 ภายใต้อัตลักษณ์สำคัญสามประการ คือ การให้เสรีภาพทางวิชาการ (Academic Freedom) ความมีอิสระในการดำเนินงานของสถาบัน (Institutional Autonomy) และความพร้อมของสถาบันที่จะรับรองการตรวจสอบคุณภาพจากภายนอกตามหลักการของความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability) อนึ่ง นโยบายในการประกันคุณภาพการศึกษามีรายละเอียดดังนี้ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544 ก, หน้า 9 - 11)

1. ทบวงมหาวิทยาลัยจะพัฒนาให้มีระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นเพื่อเป็นเครื่องมือในการรักษามาตรฐานการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษา โดยเน้นหลักการของการให้สถาบันอุดมศึกษามีระบบการควบคุมคุณภาพทางวิชาการและปรับปรุงการปฏิบัติการทุก ๆ ด้าน อย่างต่อเนื่องบนพื้นฐานของการมีเสรีภาพทางวิชาการและอิสรภาพในการดำเนินงานที่ยังคงเอื้อต่อการตรวจสอบจากสังคมภายนอก อันจะนำมาซึ่งความมีมาตรฐานทางการศึกษาในระดับที่ป็นที่ยอมรับในระดับสากล และสามารถแข่งขันกับนานาชาติได้ ทั้งนี้โดยจะได้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาขึ้นเพื่อกำกับดูแลและบริหารงานด้านมาตรฐานการศึกษาด้วย

2. ทบวงมหาวิทยาลัยจะส่งเสริมให้สถาบันอุดมศึกษามีการพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นภายในสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา โดยมุ่งเน้นให้มีการสร้างกลไกการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) ขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษาที่เป็นรูปธรรมขึ้น ทั้งนี้แต่ละสถาบันอาจจัดให้มีระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการขึ้นเป็นการภายในได้ตามความเหมาะสม

3. ทบวงมหาวิทยาลัยได้กำหนดรูปแบบและวิธีการในการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินการ โดยแต่ละสถาบันอาจนำไปปรับปรุงหรือพัฒนาเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับสภาพการของแต่ละสถาบันได้ตามความจำเป็น

4. เพื่อให้การดำเนินการประกันคุณภาพการศึกษาของแต่ละสถาบันได้รับการยอมรับจากภายนอกโดยกว้างขวางและเป็นการแสดงถึงคุณภาพของการจัดการศึกษา ทบวงมหาวิทยาลัยส่งเสริมให้มีกลไกของการตรวจสอบและประเมินผลระบบการประกันคุณภาพการศึกษา ที่แต่ละสถาบันได้จัดให้มีขึ้นทั้งในระดับสถาบันและคณะวิชา

5. ทบวงมหาวิทยาลัยจะสนับสนุนและส่งเสริมความร่วมมือและการมีส่วนร่วมของแต่ละหน่วยงานและสถาบันต่าง ๆ ในสังคม ในกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาทั้งภาครัฐและเอกชน สมาคมวิชาการและวิชาชีพตลอดจนความร่วมมือระหว่างสถาบันอุดมศึกษาที่มีความสนใจร่วมกันในกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษา

6. ทบวงมหาวิทยาลัยจะส่งเสริมให้มีการนำข้อมูลข่าวสาร และผลจากกิจกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันต่าง ๆ มาเผยแพร่ต่อสังคมภายนอกให้ได้รับทราบถึงมาตรฐานการศึกษาระดับอุดมศึกษาของประเทศ ตลอดจนเป็นข้อมูลสำหรับนักศึกษาและผู้ปกครองในการเลือกสถานศึกษา เป็นข้อมูลสำหรับการพิจารณาให้การสนับสนุนด้านงบประมาณและทรัพยากรต่าง ๆ แก่สถาบันอุดมศึกษา เพื่อกระตุ้นให้สถาบันอุดมศึกษามีความตื่นตัวและพัฒนาคุณภาพโดยสม่ำเสมอ

นโยบายข้างต้นผลักดันให้สถาบันอุดมศึกษาทุกแห่งจำเป็นต้องพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาขึ้นภายในสถาบัน เพื่อเป็นเครื่องมือในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษาโดยมุ่งเน้นให้มีการสร้างระบบและกลไกในการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) องค์ประกอบหลักในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาที่มีผลต่อคุณภาพการศึกษา ซึ่งปัจจุบันได้กำหนดไว้ 9 องค์ประกอบ จากนั้นจึงจัดให้มีระบบการตรวจสอบ (Quality Audit) และระบบการประเมิน (Quality Assessment) การดำเนินงานของสถาบันเพื่อให้ทราบถึงจุดอ่อน จุดแข็งที่จะนำไปสู่การพัฒนาปรับปรุงคุณภาพการจัดการศึกษาของสถาบันอย่างต่อเนื่องต่อไป

ทบวงมหาวิทยาลัยได้จัดทำเป็นประกาศทบวงมหาวิทยาลัย เรื่อง ระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2545 เพื่อใช้เป็นแนวปฏิบัติสาระสำคัญของประกาศฉบับนี้ระบุให้ทบวงมหาวิทยาลัยสนับสนุนและส่งเสริมสถาบันอุดมศึกษาจัดทำระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในตามภารกิจหลักของสถาบันอุดมศึกษาให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล รวมทั้งให้มีการประเมินผลและติดตามตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาจากภายใน หรือโดยหน่วยงานต้นสังกัดที่มีหน้าที่กำกับดูแลสถาบันการศึกษาเพื่อเตรียมความพร้อมสำหรับการประเมินคุณภาพจากภายนอก รวมถึงสนับสนุนให้มีการแต่งตั้งคณะกรรมการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษาขึ้นในแต่ละคณะวิชาหรือสถาบันอุดมศึกษาเพื่อกำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์ แนวทาง วิธีการตรวจสอบและประเมินระบบกลไกและประเมินผลการดำเนินงานการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของแต่ละคณะวิชาหรือสถาบันอุดมศึกษา

หลังจากดำเนินการตามประกาศฉบับปี พ.ศ. 2545 ไประยะหนึ่ง สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาจึงได้จัดทำกฎกระทรวงว่าด้วยระบบ หลักเกณฑ์ และวิธีการประกัน

คุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2546 เพื่อให้เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ในมาตรา 5 และมาตรา 47 วรรคสอง โดยสาระสำคัญเกี่ยวกับระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของกฎกระทรวงฉบับนี้ยังคงไว้ตามประกาศทบวงมหาวิทยาลัยฯ ฉบับ พ.ศ. 2545 แต่ได้เพิ่มเติมให้มีคณะกรรมการชุดหนึ่ง คือ คณะกรรมการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา เรียกโดยย่อว่า “ค.ป.ภ.” ซึ่งแต่งตั้งโดยรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ โดยมีเลขาธิการคณะกรรมการการอุดมศึกษาเป็นประธาน ผู้ทรงคุณวุฒิสาขาวิชาต่าง ๆ ซึ่งรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการแต่งตั้งโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการอุดมศึกษาจำนวนไม่เกินเก้าคนเป็นกรรมการ ให้ผู้อำนวยการสำนักมาตรฐานและประเมินผลอุดมศึกษา เป็นกรรมการและเลขานุการ ค.ป.ภ. มีหน้าที่กำหนดนโยบาย หลักเกณฑ์และแนวปฏิบัติต่าง ๆ เพื่อส่งเสริม สนับสนุน พัฒนาการดำเนินงานเกี่ยวกับการการประกันคุณภาพภายในระดับอุดมศึกษา วางระเบียบ ออกข้อบังคับและประกาศที่เกี่ยวข้องกับมาตรฐานในการประกันคุณภาพการศึกษาภายในระดับอุดมศึกษา ตลอดจนมีหน้าที่เสนอแนะวิธีการตรวจสอบและประเมินผลระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของแต่ละสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาและคณะวิชา และหน้าที่อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องตามที่รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการมอบหมาย (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 5 - 6)

กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติและทบวงมหาวิทยาลัยได้จำแนกการประกันคุณภาพการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน คือการประกันคุณภาพภายใน และการประกันคุณภาพภายนอก พร้อมทั้งให้คำนิยามและแนวปฏิบัติอย่างกว้าง ๆ ดังนี้ (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2541, หน้า 36 - 37; ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544 ข, หน้า 7 - 8)

1. การประกันคุณภาพภายใน หมายถึง กิจกรรมการควบคุมคุณภาพภายใน

สถาบันอุดมศึกษา โดยการดำเนินการของสถาบันอุดมศึกษาเอง เพื่อให้มีความมั่นใจว่าสถาบันอุดมศึกษาดำเนินการตามภารกิจหลักอย่างมีคุณภาพ กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา ซึ่งกระบวนการประกันคุณภาพภายในประกอบด้วยกำหนดให้มีระบบและกลไกในการควบคุมคุณภาพ การตรวจสอบคุณภาพ และการประเมินคุณภาพ และให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง มีการจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายในเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา

และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอกซึ่งทบวงมหาวิทยาลัยได้ให้แนวทางในการควบคุม ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการศึกษา มีดังนี้

1.1 การควบคุมคุณภาพการศึกษา การควบคุมคุณภาพการศึกษาเป็นการจัดให้มีระบบและกลไกในแต่ละองค์ประกอบของคุณภาพ เพื่อกำกับการดำเนินงานของสถาบันให้ได้ผลตามดัชนีวัดคุณภาพ โดยมีขั้นตอนดังนี้

1.1.1 สร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพทั้งในระดับคณะและสถาบัน โดยยึดปรัชญาหรือปณิธานของสถาบันนั้น ๆ รวมถึงองค์ประกอบและดัชนีบ่งชี้คุณภาพที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดเป็นแนวทางในการจัดทำระบบกลไก รายละเอียดของการสร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพจะปรากฏอยู่ในหัวข้อระบบและกลไกในการควบคุมคุณภาพ

1.1.2 การพัฒนาระบบคุณภาพ สถาบันการศึกษาสามารถเลือกที่จะพัฒนาระบบคุณภาพของตนเองหรือพิจารณาเลือกใช้ระบบคุณภาพสากลที่มีการใช้กันอย่างแพร่หลายอยู่แล้ว

1.1.3 องค์ประกอบและดัชนีบ่งชี้คุณภาพ ไม่ว่าสถาบันอุดมศึกษาจะเลือกระบบคุณภาพใด จะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบหลักในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษา ดังนั้น การควบคุมคุณภาพภายในสถาบันอุดมศึกษาและดัชนีบ่งชี้คุณภาพที่สอดคล้องกับองค์ประกอบหลักดังกล่าว คณะกรรมการทบวงมหาวิทยาลัย ในคราวประชุมครั้งที่ 2/2541 เมื่อวันที่ 28 พฤษภาคม 2541 และคณะรัฐมนตรีในคราวประชุมเมื่อวันที่ 21 มีนาคม 2543 จึงมีมติเห็นชอบกับองค์ประกอบของคุณภาพและดัชนีบ่งชี้คุณภาพดังต่อไปนี้

องค์ประกอบที่ 1: ปรัชญา ปณิธาน วัตถุประสงค์และแผนดำเนินงานสถาบัน อุดมศึกษาเพื่อกำหนด ปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ของสถาบันให้สอดคล้องกับภารกิจหลักของสถาบัน และมีแผนดำเนินการที่ชัดเจน เพื่อให้บรรลุปรัชญา ปณิธาน และวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

องค์ประกอบที่ 2: การเรียนการสอน สถาบันอุดมศึกษาพึงจัดการเรียนการสอนที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพ มีความพร้อมเกี่ยวกับหลักสูตร อาจารย์ กระบวนการเรียนการสอน นักศึกษา และปัจจัยสนับสนุนการเรียนการสอน

องค์ประกอบที่ 3: กิจกรรมพัฒนานิสิตนักศึกษา สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนดแผนงานและโครงการในการพัฒนานิสิตนักศึกษาเพื่อเสริมสร้างความเจริญงอกงามในด้านต่าง ๆ นอกเหนือจากการเรียนในห้องเรียน

องค์ประกอบที่ 4: การวิจัย สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนดนโยบายและแผนงานในการสนับสนุน และส่งเสริมงานวิจัยเพื่อให้เกิดประโยชน์ในการสร้างองค์ความรู้ใหม่ การพัฒนาการเรียนการสอนและการพัฒนาประเทศ

องค์ประกอบที่ 5: การบริการวิชาการแก่สังคม สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนด วัตถุประสงค์ แผนงาน และการดำเนินงานเพื่อให้บริการทางวิชาการแก่สังคม

องค์ประกอบที่ 6: การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม สถาบันอุดมศึกษาพึงกำหนด วัตถุประสงค์และแผนงานการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม และมีการดำเนินการตามวัตถุประสงค์และ แผนงานที่กำหนดไว้

องค์ประกอบที่ 7: การบริหารและจัดการ สถาบันอุดมศึกษาพึงจัดวางระบบการบริหาร ที่มีความคล่องตัว มีความสามารถในการปรับเปลี่ยนระบบ มีการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีใหม่ ในการบริหารมาใช้ มีโครงสร้างและระบบที่สนับสนุนภารกิจหลัก ซึ่งได้แก่ การสอน การวิจัย การบริการทางวิชาการแก่สังคม และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างมีประสิทธิภาพ และ คุณภาพ

องค์ประกอบที่ 8: การเงินและงบประมาณ สถาบันอุดมศึกษาพึงระดับทรัพยากรการเงิน จากแหล่งต่างๆ เพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของสถาบัน มีการจัดสรรงบประมาณ ประเมินผล การใช้งบประมาณ และตรวจสอบการเงินและงบประมาณอย่างเป็นระบบ

องค์ประกอบที่ 9: ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาจัดระบบ ประกันคุณภาพที่เอื้ออำนวยต่อการตรวจสอบและการประเมินคุณภาพโดยหน่วยงานภายนอก

ในการควบคุมคุณภาพการศึกษาจัดให้มีระบบและกลไกในการควบคุมคุณภาพเพื่อกำกับ การดำเนินงาน ซึ่งจะขออธิบายถึงระบบและกลไกในการควบคุมคุณภาพ ดังนี้

ระบบและกลไก หมายถึง ขั้นตอนการดำเนินงานต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์และเชื่อมโยง กันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยบุคลากร ทรัพยากร กฎเกณฑ์ มาตรการ แนวปฏิบัติ และปัจจัย ต่าง ๆ เป็นกลไกให้การดำเนินงานบรรลุเป้าหมาย (ทบทวนมหาวิทยาลัย, 2544 ค, หน้า 4 - 5) การสร้างและพัฒนาระบบและกลไกจัดเป็นขั้นตอนหนึ่งในการควบคุมคุณภาพการศึกษาเพื่อกำกับการดำเนินงานของสถาบันให้ได้ผลตามดัชนีชี้วัดคุณภาพ

ในการสร้างระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพ คณะวิชา/ สถาบันอุดมศึกษาต้อง ดำเนินการจัดระบบและกลไกการควบคุมคุณภาพภายในขึ้น โดยยึดปรัชญาและ/ ภูมิฐานของ สถาบัน องค์ประกอบของคุณภาพและดัชนีบ่งชี้คุณภาพที่ทบวงมหาวิทยาลัยกำหนดเป็นแนวทาง ในการจัดทำระบบและกลไก

ในส่วนของกลไกการประกันคุณภาพการศึกษานั้น หน่วยงานและคณะกรรมการที่ รับผิดชอบการประกันคุณภาพการศึกษาถือเป็นกลไกที่สำคัญ ซึ่งคณะกรรมการดังกล่าวอาจแต่งตั้ง ขึ้นในระดับสถาบันและระดับคณะ โดยให้มีบทบาทหน้าที่และความสัมพันธ์กับองค์กรอื่นภายใน สถาบัน

ในส่วนของการเลือกระบบคุณภาพ สถาบันอุดมศึกษาอาจพัฒนาระบบคุณภาพที่เหมาะสมกับลักษณะของสถาบันของตน หรือพิจารณาเลือกระบบคุณภาพที่เป็นสากลซึ่งมีการนำมาใช้กันอย่างแพร่หลาย อย่างไรก็ตามระบบที่นำมาใช้จะต้องเป็นกระบวนการบริหารจัดการคุณภาพที่มีการวางแผน มีการดำเนินการควบคุม ตรวจสอบ ประเมิน และปรับปรุงตามองค์ประกอบของคุณภาพที่กำหนดอย่างต่อเนื่อง

ระบบคุณภาพ หมายถึง โครงสร้าง กระบวนการ ระบบและทรัพยากรต่าง ๆ ในองค์การที่จำเป็นในการจัดการคุณภาพ ระบบคุณภาพในปัจจุบันมีหลายรูปแบบแตกต่างกันออกไป แต่ไม่ว่าจะเป็นระบบคุณภาพใด สารสำคัญอยู่ที่กระบวนการบริหารจัดการคุณภาพที่มีการวางแผนคุณภาพ มีการควบคุม ตรวจสอบ ประเมิน และปรับปรุงการดำเนินงาน เพื่อมุ่งสู่การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2544 ข, หน้า 12) ส่วนตัวอย่างระบบคุณภาพที่มีการใช้อย่างแพร่หลายจนถึงกันว่าเป็นระบบสากล (อุทุมพร จามรมาน, 2544, หน้า 21 - 26) ได้แก่ ระบบ QC (Quality Control) ระบบ ISO (The International Organization for Standardization) ระบบ TQM (Total Quality Management) ระบบ The Malcolm Baldrige National Quality Award ระบบ CIPP (การประเมินด้านบริบท (Context) ด้านปัจจัยนำเข้า (Input) ด้านการดำเนินการ (Process) และด้านผลผลิต (Product)) ระบบ Input-Process-Output ระบบ PDCA Cycle for Problem Solving และระบบ AAA (Accrediting Association of Seventh-day Adventist Schools, and Universities) เป็นต้น

2. การตรวจสอบคุณภาพการศึกษา การตรวจสอบคุณภาพภายในเป็นกระบวนการหนึ่งของการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อให้ทราบถึงประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการดำเนินการประกันคุณภาพ และเพื่อให้ทราบถึงปัญหาอุปสรรคในการหาทางปรับปรุงแก้ไข การตรวจสอบคุณภาพศึกษามีแนวทางดังนี้ คณะวิชา/สถาบัน/ทบวงมหาวิทยาลัย แต่งตั้งคณะกรรมการตรวจสอบคุณภาพเพื่อทำหน้าที่ศึกษาวิเคราะห์ว่าคณะวิชา/สถาบัน มีระบบและกลไกกำกับควบคุมคุณภาพตลอดจนได้นำระบบและกลไกดังกล่าวไปดำเนินการและปรากฏผลการดำเนินการเป็นประจักษ์ พร้อมทั้งให้ข้อเสนอแนะข้อเสนอแนะเพื่อการปรับปรุงคุณภาพให้ดียิ่งขึ้น

ทั้งนี้การศึกษาวิเคราะห์จะใช้รายงานการศึกษาตนเอง (Self - Study Report) ของสถาบัน พร้อมทั้งหลักฐานเอกสารต่าง ๆ ตลอดจนการตรวจเยี่ยมหน่วยงานภายในคณะวิชา/สถาบัน ประกอบเข้าด้วยกัน

3. การประเมินคุณภาพการศึกษา การประเมินคุณภาพการศึกษาเป็นกระบวนการต่อเนื่องจากการตรวจสอบคุณภาพ แต่ทั้งนี้จะเน้นการวิเคราะห์เปรียบเทียบผลการดำเนินงานของคณะวิชา/สถาบัน กับดัชนีบ่งชี้คุณภาพในทุกองค์ประกอบของคุณภาพว่าการดำเนินงานเป็นไป

ตามเกณฑ์และมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดมาน้อยเพียงไร โดยจัดเป็นระดับของการบรรลุเป้าหมาย

หลักเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

หลักเกณฑ์การประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ที่ระบุในกฎกระทรวงว่าด้วยระบบหลักเกณฑ์ และวิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พ.ศ. 2546 ให้พิจารณาจากประเด็นต่อไปนี้

1. ระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาของคณะวิชา / สถานศึกษาระดับอุดมศึกษา จะคำนึงถึงองค์ประกอบคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ใช้เป็นแนวทางในการควบคุม การตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการศึกษาทั้ง 9 ด้าน คือ 1) ปรัชญา ปณิธาน วิสัยทัศน์และแผนการดำเนินการ 2) การเรียนการสอน 3) กิจกรรมการพัฒนานิสิตนักศึกษา 4) การวิจัย 5) การบริการวิชาการแก่สังคม 6) การทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม 7) การบริหารและการจัดการ 8) การเงินและงบประมาณ และ 9) ระบบและกลไกการประกันคุณภาพ

ทั้งนี้ ให้คณะวิชาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา จัดทำรายงานการศึกษาตนเอง (Self – Study Report) ที่ครอบคลุมการดำเนินงานตามองค์ประกอบคุณภาพการศึกษาที่คณะวิชา และสถานศึกษาระดับอุดมศึกษากำหนดเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายในและภายนอก

2. ผลการปฏิบัติงานของคณะวิชาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาตามระบบและกลไกการประกันคุณภาพที่กำหนดไว้

3. ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการดำเนินงานตามระบบและกลไกการประกันคุณภาพที่ส่งผลกระทบต่อคุณภาพการศึกษาตามตัวบ่งชี้คุณภาพการศึกษา

วิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

วิธีการประกันคุณภาพการศึกษาภายในที่ระบุในกฎกระทรวงให้ใช้แนวปฏิบัติดังนี้

1. ให้คณะวิชาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาจัดให้มีหน่วยงานหรือคณะกรรมการที่รับผิดชอบการดำเนินการด้านการประกันคุณภาพขึ้น โดยมีหน้าที่พัฒนา บริหารและติดตามการดำเนินการด้านการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา ตลอดจนประสานกับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เกิดความมั่นใจว่าการจัดการศึกษาระดับต่าง ๆ จะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

2. ให้คณะวิชาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา พัฒนาระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถานศึกษา เพื่อใช้กำกับ ตรวจสอบ และประเมินคุณภาพการศึกษาให้มีประสิทธิภาพภายใต้กรอบนโยบายและหลักการที่สำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษากำหนด

3. ให้คณะวิชาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาจัดให้มีระบบและกลไกควบคุมคุณภาพขององค์ประกอบต่าง ๆ ที่ใช้ในการผลิตบัณฑิต ดังนี้ 1) หลักสูตรการศึกษาในสาขาวิชาต่าง ๆ 2) คณาจารย์และระบบการพัฒนาอาจารย์ 3) สื่อการศึกษาและเทคนิคการสอน 4) ห้องสมุดและแหล่งการเรียนรู้อื่น 5) อุปกรณ์การศึกษาต่าง ๆ 6) สภาพแวดล้อมในการเรียนรู้และบริการการศึกษา 7) การวัดผลการศึกษาและสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักศึกษา 8) องค์ประกอบอื่นตามที่แต่ละสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาเห็นสมควร

ทั้งนี้ แต่ละคณะวิชาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาอาจจัดให้มีระบบการตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการขึ้นเป็นการภายในได้ตามที่จะเห็นสมควร โดยสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการพัฒนาด้านการประกันคุณภาพการศึกษาในระดับคณะวิชาของสถานศึกษาระดับอุดมศึกษาอย่างต่อเนื่อง

การรายงานผลการประกันคุณภาพการศึกษา

ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในถือเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่คณะวิชาและสถานศึกษาระดับอุดมศึกษา ต้องดำเนินการอย่างมีระบบและต่อเนื่อง สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาต้องจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน (ซึ่งอาจใช้รายงานการศึกษาตนเองที่สถานศึกษาจัดทำไว้แล้ว) เสนอต่อสำนักงานคณะกรรมการอุดมศึกษาภายใน 120 วัน นับจากวันสิ้นปีการศึกษาของแต่ละสถานศึกษาและเปิดเผยต่อสาธารณชน โดยให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และแนวทางของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 5 - 7)

ประสิทธิผลของการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

เพื่อให้การดำเนินการเรื่องการประกันคุณภาพการศึกษาภายในของสถาบันอุดมศึกษาบรรลุผลสำเร็จและเกิดประสิทธิผล สถาบันอุดมศึกษาพึงพิจารณาปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษา และการกำหนดตัวบ่งชี้ประสิทธิผลของการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อใช้เป็นสารสนเทศในการตัดสินใจดำเนินการปรับปรุง แก้ไข และพัฒนาให้ การดำเนินงานประกันคุณภาพเกิดประสิทธิผลสูงสุด กิตติยา สีสอน (2547 อ้างถึงใน สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 9) ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง โมเดลเชิงสาเหตุประสิทธิผล การประกันคุณภาพภายในสำหรับกลุ่มสาขาวิทยาศาสตร์สุขภาพ โดยสังเคราะห์งานวิจัยทั้งใน และต่างประเทศ พบว่า ปัจจัยที่ส่งผลต่อประสิทธิผลของการประกันคุณภาพการศึกษา ได้แก่ คุณลักษณะของบุคลากรด้านความตระหนักถึงความสำคัญและการมีทัศนคติที่ดีต่อการประกันคุณภาพภายใน การทำงานเป็นทีม การฝึกอบรมพัฒนาบุคลากร ความพร้อมด้านทรัพยากรทั้งด้าน

จำนวนบุคลากร งบประมาณ วัสดุอุปกรณ์และระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ โครงสร้างองค์กร และการกำหนดให้มีผู้รับผิดชอบในการดำเนินงานประกันคุณภาพ วัฒนธรรมคุณภาพ ภาวะผู้นำของผู้บริหาร และขนาดขององค์กร ส่วนประสิทธิผลการประกันคุณภาพการศึกษามี 2 ส่วน คือ ประสิทธิภาพระหว่างทาง (Intermediate Outcome) ได้แก่ การบริหารจัดการแบบกระจายอำนาจ การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ การปฏิบัติงานแบบวงจรคุณภาพ และความพึงพอใจในงานของบุคลากร สำหรับประสิทธิผลสุดท้าย (End Outcome or Ultimate Outcome) ได้แก่ การบรรลุพันธกิจของสถาบัน

แนวทางการพัฒนาระบบและกลไกการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน

1. ระบบการประกันคุณภาพ

สถาบันอุดมศึกษาอาจพัฒนาระบบประกันคุณภาพที่เหมาะสมสอดคล้องกับระดับการพัฒนาของสถาบัน โดยอาจเป็นระบบประกันคุณภาพที่ใช้กันแพร่หลายในระดับชาติหรือนานาชาติ หรือเป็นระบบเฉพาะที่สถาบันพัฒนาขึ้นเอง แต่ไม่ว่าจะเป็นระบบคุณภาพแบบใดจะต้องมีกระบวนการทำงานที่เริ่มต้นจากการวางแผน การดำเนินงานตามแผน การตรวจสอบ ประเมิน และการปรับปรุงพัฒนา ทั้งนี้ เพื่อให้การดำเนินการกิจของสถาบันบรรลุเป้าประสงค์ และมีพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง ขณะเดียวกันก็เป็นหลักประกันแก่สาธารณชนให้มั่นใจว่าสถาบันอุดมศึกษาสามารถสร้างผลผลิตทางการศึกษาที่มีคุณภาพ

2. มาตรฐาน ตัวบ่งชี้และเกณฑ์ประเมินคุณภาพ

มาตรฐานสำคัญที่เป็นกรอบในการดำเนินงานของสถาบันอุดมศึกษาคือ มาตรฐานการอุดมศึกษา อย่างไรก็ตามในปัจจุบันสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ ยังต้องดำเนินการให้ได้ตามมาตรฐานและหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอีกมาก เช่น เกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรมาตรฐานเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกของ สมศ. กรอบการปฏิบัติราชการตามมิติด้านต่าง ๆ ของสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาระบบราชการ (ก.พ.ร.) ในกรณีมหาวิทยาลัยของรัฐ เป็นต้น

ด้วยเหตุดังกล่าว ตัวบ่งชี้ที่พัฒนาขึ้นในทุกองค์ประกอบคุณภาพทั้ง 9 ด้าน จึงต้องสามารถชี้วัดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการอุดมศึกษา มาตรฐานและหลักเกณฑ์อื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับองค์ประกอบคุณภาพนั้น ๆ ได้ทั้งหมด

สำหรับเกณฑ์ประเมินในแต่ละตัวบ่งชี้ได้กำหนดเป็นเกณฑ์ขั้นต่ำ ส่วนหนึ่งพัฒนาจากแนวปฏิบัติที่ดี อีกส่วนหนึ่งเป็นเกณฑ์ที่กำหนดโดยสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา และหรือโดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อาทิ สมศ. ก.พ.ร. เพื่อให้การประเมินคุณภาพการศึกษามีความสอดคล้องไปในแนวทางเดียวกัน

3. กลไกการประกันคุณภาพ

ในด้านของกลไกการประกันคุณภาพ ผู้ที่มีความสำคัญส่งผลให้การดำเนินงานประสบความสำเร็จและนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่องคือ คณะกรรมการระดับนโยบายและผู้บริหารสูงสุดของสถาบันที่จะต้องให้ความสำคัญและกำหนดนโยบายการประกันคุณภาพ การศึกษาที่ชัดเจนและเข้าใจร่วมกันทุกระดับ โดยมอบหมายให้หน่วยงานหรือคณะกรรมการรับผิดชอบในการติดตาม ตรวจสอบ ประเมินและกระตุ้นให้เกิดการพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง หน้าที่สำคัญประการหนึ่งของคณะกรรมการหรือหน่วยงานนี้คือ การจัดระบบประกันคุณภาพ พร้อมทั้งตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินคุณภาพที่เหมาะสมสำหรับสถาบัน ระบบประกันคุณภาพที่ใช้ต้องสามารถเชื่อมโยงให้เกิดคุณภาพการปฏิบัติงาน ตั้งแต่ระดับบุคคล ระดับภาควิชาหรือสาขาวิชา ระดับคณะไปจนถึงระดับสถาบัน โดยอาจจำเป็นต้องจัดทำคู่มือคุณภาพในแต่ละระดับเพื่อกำกับการดำเนินงาน แต่ที่สำคัญคณะกรรมการหรือหน่วยงานนี้ต้องประสานงานและผลักดันให้เกิดระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพซึ่งสามารถใช้งานร่วมกันได้ทุกระดับ

4. ระบบฐานข้อมูลและสารสนเทศ

เป็นที่ทราบกันดีว่าการวิเคราะห์และวัดผลดำเนินงานเป็นสิ่งจำเป็นในกระบวนการประกันคุณภาพ การวัดและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานจะไม่สามารถทำได้อย่างถูกต้องและมีประสิทธิภาพหากปราศจากฐานข้อมูลและสารสนเทศที่เป็นจริง ถูกต้องตรงกันทุกระดับตั้งแต่ระดับบุคคล ภาควิชา คณะ และสถาบัน ตลอดจนเป็นข้อมูลที่สามารถเรียกใช้ได้อย่างรวดเร็ว ดังนั้นระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่ดี มีประสิทธิภาพจึงเป็นปัจจัยสำคัญยิ่งที่จะส่งผลต่อความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษา และส่งผลต่อคุณภาพในทุกขั้นตอนการดำเนินงาน ตั้งแต่การวางแผน การปฏิบัติงานประจำ การตรวจสอบประเมิน ตลอดจนถึงการปรับปรุงและพัฒนา (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 9 - 11)

สรุป ความสำเร็จของการประกันคุณภาพการศึกษาของสถาบันอุดมศึกษาต่าง ๆ จะเกิดขึ้นได้หรือไม่ขึ้นขึ้นอยู่กับปัจจัยหลักที่สำคัญ คือ การสนับสนุนจากผู้บริหาร การสนับสนุนและร่วมมือของบุคลากร การมีองค์ประกอบคุณภาพดัชนีและเกณฑ์คุณภาพที่สัมพันธ์สอดคล้องกับปรัชญา ภาระงานและเป้าหมายของสถาบันและของชาติ การวางแผน ดำเนินการในการควบคุมคุณภาพในแต่ละองค์ประกอบ มีการปฏิบัติอย่างจริงจัง มีการตรวจสอบ ประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขอย่างต่อเนื่อง โดยอาศัยระบบฐานข้อมูลที่ถูกต้องและเป็นปัจจุบันเป็นตัวสนับสนุน

การประกันคุณภาพภายนอก หมายถึง การดำเนินการตามระบบควบคุมคุณภาพภายใน พร้อมทั้งการตรวจสอบและการประเมินผลทั้งระบบ โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ซึ่งเป็นหน่วยงานภายนอก เพื่อประกันว่า

สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการภารกิจหลักได้อย่างมีคุณภาพ กระบวนการประกันคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย 1) การตรวจสอบคุณภาพที่ผ่านกระบวนการประกันคุณภาพภายใน 2) การประเมินคุณภาพ และ 3) การให้การรับรอง

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. ได้รับการจัดตั้งอย่างเป็นทางการในปี พ.ศ. 2543 โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้หน่วยงานกลางในการพัฒนาเกณฑ์และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก รวมไปถึงการดำเนินงานประเมินผลการจัดการศึกษา ซึ่งอำนาจหน้าที่หลัก ของสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) ตามพระราชกฤษฎีกาจัดตั้งสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) พ.ศ. 2543 มาตรา 8 มีดังนี้

1. พัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก กำหนดกรอบแนวทาง และวิธีการประเมินคุณภาพภายนอกที่มีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับระบบการประกันคุณภาพของสถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัด
2. พัฒนามาตรฐานและเกณฑ์สำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก
3. ให้การรับรองผู้ประเมินภายนอก
4. กำกับดูแลและกำหนดมาตรฐานการประเมินคุณภาพภายนอกที่ดำเนินการโดยผู้ประเมินภายนอกรวมทั้งให้การรับรองมาตรฐาน ทั้งนี้ในกรณีจำเป็นหรือเพื่อประโยชน์ในการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพภายนอก สำนักงานอาจดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกเองก็ได้
5. พัฒนาและฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอก จัดทำหลักสูตรฝึกอบรม และสนับสนุนให้องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพหรือวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการฝึกอบรมผู้ประเมินภายนอกอย่างมีประสิทธิภาพ
6. เสนอรายงานการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาประจำปีต่อคณะรัฐมนตรี รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม และสำนักงบประมาณ เพื่อประกอบการพิจารณาในการกำหนดนโยบายทางการศึกษา และการจัดสรรงบประมาณเพื่อการศึกษา รวมทั้งเผยแพร่รายงานดังกล่าวต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) สมศ. บริหารและดำเนินกิจการในรูปแบบของคณะกรรมการจำนวน 3 ชุด ประกอบด้วย “คณะกรรมการบริหารสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา” มีหน้าที่กำหนดนโยบายการบริหารงานและให้ความเห็นชอบแผนการดำเนินงานของสำนักงาน อนุมัติแผนการเงินของสำนักงาน กำหนดมาตรการการเผยแพร่ผลการประเมินคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาของ

สถานศึกษาต่อผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องและต่อสาธารณชน ให้การรับรองผู้ประเมินภายนอก และกำหนดขอบเขตอำนาจหน้าที่และระเบียบเกี่ยวกับการปฏิบัติหน้าที่ของผู้ประเมินภายนอก ควบคุมดูแลการดำเนินงานและการบริหารงานทั่วไปของสำนักงานตลอดจนออกระเบียบ ข้อบังคับ ประกาศ หรือข้อกำหนดเกี่ยวกับสำนักงาน ส่วนคณะกรรมการอีกสองชุด ได้แก่ “คณะกรรมการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาขั้นพื้นฐาน” และ “คณะกรรมการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับอุดมศึกษา” คณะกรรมการทั้งสองชุดนี้มีหน้าที่พัฒนาปรับปรุงระบบและวิธีการประเมินคุณภาพภายนอก พัฒนามาตรฐานและเกณฑ์สำหรับการประเมินคุณภาพภายนอก ตลอดจนกำกับการดำเนินการให้มีการรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาในระดับที่เกี่ยวข้อง ตามนโยบายของคณะกรรมการบริหาร สมศ.

สำหรับขั้นตอนการดำเนินงานของคณะกรรมการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาทั้งสองชุดสรุปได้ดังนี้

1. ขั้นเตรียมการ: ในขั้นนี้คณะกรรมการพัฒนาระบบการประเมินคุณภาพการศึกษาจะกำหนดแนวทางการประเมินคุณภาพภายนอกโดยคำนึงถึงความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอก กำหนดปัจจัยคุณภาพ ตลอดจนดัชนีบ่งชี้และเกณฑ์การประเมิน จัดเตรียมผู้ประเมินภายนอกตั้งแต่การกำหนดคุณสมบัติไปจนถึงการฝึกอบรม จากนั้นก็ดำเนินการคัดเลือกสถานศึกษาและทีมผู้ประเมินภายนอกตามลำดับ
2. ขั้นการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา: ทีมผู้ประเมินที่ได้รับมอบหมายจาก สมศ. จะดำเนินการในสามขั้นตอนย่อย คือ ขั้นตอนแรกเป็นขั้นตอนก่อนการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา ประกอบด้วยการรวบรวมข้อมูลจากสถานศึกษาวิเคราะห์ข้อมูล กำหนดขอบเขตการประเมิน ตลอดจนนัดวันตรวจเยี่ยม
 - 2.1 ขั้นตอนต่อมาเป็นขั้นตอนระหว่างการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา ประกอบด้วยการประชุมร่วมกับสถานศึกษา สังเกต สัมภาษณ์ ดูเอกสารหลักฐานเพิ่มเติม จากนั้นจึงวิเคราะห์และสรุปผล เพื่อนำเสนอต่อสถานศึกษาอย่างไม่เป็นทางการ
 - 2.2 ขั้นตอนสุดท้ายเป็นขั้นตอนหลังการตรวจเยี่ยมสถานศึกษา ซึ่งทีมผู้ประเมินต้องเขียนรายงานการตรวจเยี่ยมและส่งให้สถานศึกษาตรวจสอบได้แจ้งก่อนนำเสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องต่อไป
3. ขั้นติดตามผล: สำหรับขั้นตอนนี้เป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญยิ่ง เนื่องจากเป็นการติดตามตรวจสอบทั้งในส่วนของการดำเนินงานของทีมผู้ประเมินภายนอกโดยอาศัยข้อมูลย้อนกลับจากสถานศึกษาและบุคคลอื่นที่เกี่ยวข้อง และยังเป็นการติดตามตรวจสอบผลการพัฒนาของสถานศึกษา รวมทั้งติดตามการส่งเสริม สนับสนุนของหน่วยงานต้นสังกัดในกสรพัฒนา

สถานศึกษา ตามข้อเสนอแนะจากการประเมินคุณภาพภายนอก ก่อนรวบรวมจัดทำรายงานการประเมินคุณภาพการศึกษาในภาพรวมประจำปี

รูปแบบและวิธีการดำเนินการประเมินคุณภาพภายนอกจะเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่กำหนดโดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) โดยมีหลักการสำคัญ 5 ประการ ดังต่อไปนี้

1. เป็นการประเมินเพื่อมุ่งให้มีการพัฒนาคุณภาพการศึกษา ไม่ได้มุ่งเน้นเรื่องการตัดสินการจับผิด หรือการให้โทษ-ให้โทษ
2. ยึดหลักความเที่ยงตรง เป็นธรรม โปร่งใส มีหลักฐานข้อมูลตามสภาพความเป็นจริง (Evidence – Based) และมีความรับผิดชอบที่ตรวจสอบได้ (Accountability)
3. มุ่งเน้นในเรื่องการส่งเสริมและประสานงานในลักษณะกัลยาณมิตรมากกว่าการกำกับควบคุม
4. ส่งเสริมการมีส่วนร่วมในการประเมินคุณภาพและการพัฒนาการจัดการศึกษาจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
5. มุ่งสร้างความสมดุลระหว่างเสรีภาพทางการศึกษากับจุดมุ่งหมายและหลักการศึกษาระเบียบของชาติตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ให้เอกภาพเชิงนโยบายแต่ยังคงมีความหลากหลายในทางปฏิบัติ โดยสถาบันสามารถกำหนดเป้าหมายเฉพาะและพัฒนาคุณภาพการศึกษาให้เต็มตามศักยภาพของสถาบันและผู้เรียน (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 3 - 4)

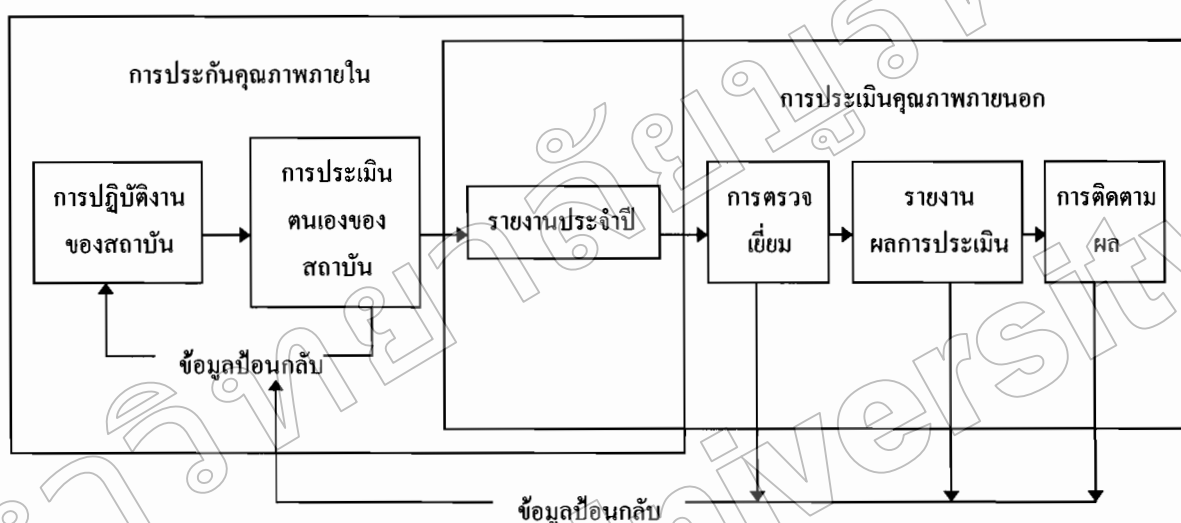
ความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพการศึกษาภายในและการประเมินคุณภาพ

ภายนอก

ตามมาตรา 48 ของพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ระบุว่า “ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง” ในขณะที่ยกมาตรา 49 ของพระราชบัญญัติฉบับเดียวกันระบุถึงการประเมินคุณภาพภายนอกไว้ว่า “ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอกและทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา”

จากข้อมูลข้างต้นจะเห็นว่า การประกันคุณภาพการศึกษาภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาปกติที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการควบคุมดูแลปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับคุณภาพ มีการตรวจสอบ ติดตามและประเมินผลการดำเนินงานเพื่อนำไปสู่การพัฒนา

ปรับปรุงคุณภาพอย่างสม่ำเสมอ ด้วยเหตุนี้ระบบประกันคุณภาพภายในจึงต้องดูแลทั้งปัจจัยนำเข้า (Input) กระบวนการ (Process) และผลผลิตหรือผลลัพธ์ (Output/ Outcome) ซึ่งต่างจากการประเมินคุณภาพภายนอกที่เน้นการประเมินการจัดการศึกษา (Output/ Outcome) ดังนั้น ความเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพการศึกษาภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอกจึงเป็นสิ่งจำเป็น โดยเชื่อมโยงให้เห็นจากแผนภาพ 19



ภาพที่ 19 แผนภาพความสัมพันธ์ระหว่างการประกันคุณภาพภายในกับการประเมินคุณภาพภายนอก

จากแผนภาพ จะเห็นว่าเมื่อสถาบันอุดมศึกษามีการดำเนินการประกันคุณภาพภายในแล้ว จำเป็นต้องจัดทำรายงานประจำปีที่เป็นรายงานการประเมินคุณภาพภายใน ซึ่งเป็นผลจากการประกันคุณภาพภายในหรือเรียกว่ารายงานการประเมินตนเอง (Self - Assessment Report: SAR) เพื่อนำเสนอหน่วยงานต้นสังกัดและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เอกสารดังกล่าวจะเป็นเอกสารเชื่อมโยงระหว่างการประกันคุณภาพภายในและการประเมินคุณภาพภายนอก โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา (องค์การมหาชน) หรือ สมศ. จะนำไปใช้เป็นส่วนหนึ่งของการประเมินคุณภาพภายนอก ดังนั้น สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องจัดทำรายงานการประเมินตนเองที่มีความลุ่มลึก สะท้อนภาพที่แท้จริงของสถานศึกษาในทุกองค์ประกอบคุณภาพ (สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา, 2551, หน้า 11 - 12)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม

ผู้วิจัยได้ศึกษาผลการวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมทั้งงานวิจัยของประเทศไทยและต่างประเทศ นำเสนอรายละเอียดพอสรุปได้ดังนี้

1. งานวิจัยในประเทศ

สุชาติ ลีตระกูล (2532, หน้า 180 - 181) ได้พัฒนาหลักสูตรชื่อการพัฒนาหลักสูตรสำหรับลูกกรรมการก่อสร้างก่อนวัยเรียนในเขตกรุงเทพมหานคร โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 3 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 สํารวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อที่จะนำมาเป็นโครงร่างหลักสูตร โดยพิจารณาให้สอดคล้องกับสภาพและความต้องการที่แท้จริงของผู้เรียน โดยการศึกษาเอกสาร งานวิจัย และสัมภาษณ์ผู้เกี่ยวข้อง

ขั้นที่ 2 สร้างโครงร่างของหลักสูตร โดยการนำข้อมูลที่ได้จากการสำรวจชุมชนมา กำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เนื้อหาวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน และการประเมินผล แล้วทำการประเมินโครงร่างหลักสูตรโดยผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตร ดำเนินการในลักษณะการประเมินเพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตร โดยใช้การทดลองกับผู้เรียน พิจารณาว่า ทำให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ตรงตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรหรือไม่

ผลการวิจัยได้หลักสูตรสำหรับลูกกรรมการก่อสร้างก่อนวัยเรียน ที่ประกอบด้วยสภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาวิชา กิจกรรมและวิธีการเรียนการสอน การประเมินผลและการวัดผล โดยรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ครอบคลุมด้านการสร้างเสริมความปลอดภัยของคน และการสร้างเสริมสุขนิสัย ซึ่งรายละเอียดของแต่ละองค์ประกอบสามารถยืดหยุ่นได้ตามสภาพความแตกต่างของชุมชน

สาคร พุทธปวน (2533, หน้า 63 - 61) ได้พัฒนาหลักสูตรเรื่อง การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการป้องกันการใช้ยาผิดและยาเสพติดสำหรับบุคลากรในงานสาธารณสุขมูลฐาน โดยแบ่งการวิจัยออกเป็น 4 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 เป็นการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อดูสภาพปัญหาและความต้องการ การป้องกันการใช้ผิดและยาเสพติด รวมตลอดถึงการวิเคราะห์โครงการฝึกอบรม อาสาสมัครป้องกันการใช้ยาเสพติด

ขั้นที่ 2 เป็นการสร้างและพัฒนาโครงร่างหลักสูตร โดยพิจารณาสภาพปัญหาและข้อมูลที่ได้รับจากขั้นที่ 1 ประกอบกับการพิจารณาโยบายของชาติมากำหนดเป็นจุดมุ่งหมายของ

หลักสูตรและหน่วยการอบรม จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการอบรม
วิธีการประเมินผล แล้วทำการประเมินผลโครงร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 ทดลองใช้หลักสูตร ดำเนินการในลักษณะการประเมินเพื่อหาประสิทธิภาพของ
หลักสูตร โดยการทดลองใช้กับผู้เข้ารับการอบรม

ขั้นที่ 4 พัฒนาและปรับปรุงหลักสูตร นำผลที่ได้จากการทดลองใช้มาปรับปรุง
หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพสูงขึ้น

ผลการวิจัยได้หลักสูตรฝึกอบรมการป้องกันการใช้ยาผิดและยาเสพติดสำหรับบุคลากร
ในงานสาธารณสุขมูลฐานที่มีองค์ประกอบสำคัญคือ สภาพปัญหาและความจำเป็นของหลักสูตร
จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาการอบรม กิจกรรมและวิธีการอบรม
วิธีการประเมินผลผู้เข้ารับการอบรม โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ครอบคลุมความรู้
ในการป้องกันการใช้ยาผิดและยาเสพติด ซึ่งองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบสามารถยืดหยุ่นได้
ตามพื้นฐานและความพร้อมของผู้เข้ารับการอบรม

วิชิต สุรัตน์เรืองชัย (2534, หน้า 81 - 83) ได้พัฒนาหลักสูตรเรื่อง การพัฒนาหลักสูตร
การฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์สำหรับครูประถมศึกษา โดยแบ่งการ
วิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอน คือ

ขั้นที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการสร้างหลักสูตร โดยการศึกษาจากเอกสาร
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง สัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง รวมทั้งสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับครูประถมศึกษา

ขั้นที่ 2 สร้างหลักสูตรที่ประกอบด้วยสภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมายของ
หลักสูตร จุดมุ่งหมายเฉพาะ เนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรมการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรมและ
วิธีการประเมินผล แล้วทำการประเมินผลโครงร่างหลักสูตร โดยผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 ตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร ดำเนินการในลักษณะการประเมินเพื่อหา
ประสิทธิภาพของหลักสูตร โดยการทดลองใช้กับผู้เข้ารับการอบรม

ขั้นที่ 4 ปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร นำผลที่ได้จากขั้นที่ 3 มาแก้ไขปรับปรุงเพื่อเพิ่ม
ประสิทธิภาพของหลักสูตร

ขั้นที่ 5 การติดตามผล เป็นการศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการทดลองใช้หลักสูตรว่า
จะส่งผลกระทบต่ออบรมหรือไม่ เป็นการประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรอีกขั้นตอนหนึ่ง

ผลการวิจัยได้หลักสูตรการฝึกอบรมความรู้เกี่ยวกับการป้องกันและควบคุมโรคเอดส์
สำหรับครูประถมศึกษา ที่มีส่วนประกอบที่สำคัญดังนี้ สภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมาย
ของหลักสูตร จุดมุ่งหมายเฉพาะ เนื้อหาสาระ กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม สื่อการฝึกอบรม

วิธีประเมินผล โดยมีรายละเอียดขององค์ประกอบต่าง ๆ ครอบคลุมความรู้เกี่ยวกับการป้องกัน และควบคุมโรคเอดส์ ซึ่งองค์ประกอบแต่ละองค์ประกอบสามารถยืดหยุ่นได้ตามพื้นฐานและความพร้อมของผู้เรียน

ณรงค์ ฉายานต์ (2536) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะด้านการบริหาร สำหรับหัวหน้าแผนกในสถาบันเทคโนโลยีราชมงคล การวิจัยมี 6 ขั้นตอน คือ การสำรวจข้อมูลพื้นฐานเพื่อพัฒนาหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตร การประเมินโครงร่าง การปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้ การทดลองใช้หลักสูตร และการปรับปรุงหลักสูตรภายหลังการทดลอง โครงสร้างของหลักสูตรมี 3 ส่วน ได้แก่ สภาพปัญหาและความจำเป็นในการฝึกอบรม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร และหัวข้อวิชาการฝึกอบรม ซึ่งประกอบด้วยจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหา การฝึกอบรม กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม และการประเมินผล

กอบกิจ ตันท์เจริญรัตน์ (2536) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมบุคลากรทางสุขภาพเพื่อเสริมสร้างสุขภาพของผู้สูงอายุ การวิจัยมี 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับสร้างหลักสูตร การพัฒนาหลักสูตรจำลอง การนำหลักสูตรไปทดลองใช้ และการประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรมี 8 ส่วน คือ สภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาวิชา กิจกรรม และวิธีการอบรม สื่อประกอบการอบรม และการวัดและประเมินผล

ยุวดี ภาษา (2536) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการจัดการเรียนแบบที่ใช้ปัญหาเป็นหลัก สำหรับอาจารย์พยาบาล การวิจัยมี 4 ขั้นตอน คือ สำรวจข้อมูลพื้นฐาน สร้างหลักสูตรฝึกอบรม การทดลองใช้หลักสูตร และศึกษาประสิทธิผลของหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรมี 6 ส่วน คือ ปัญหาและความจำเป็น หลักการของหลักสูตร เป้าหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร สมรรถภาพของผู้เข้าฝึกอบรมที่คาดหวัง และเนื้อหาของการฝึกอบรม

สุริยา เหมตะศิลป์ (2537) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพในการพัฒนาหลักสูตรแบบมีฐานมาจากระดับโรงเรียน สำหรับครูโรงเรียนมัธยมศึกษา มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมคือ วิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน กำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คัดเลือกและจัดเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ เสนอแนวทางในการใช้หลักสูตร กำหนดมาตรการในการวัดและประเมินผล ตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร และปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรก่อนนำไปใช้

ทองสุข วันแสน (2537) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมอาชีพการทอผ้าไหมมัดหมี่สำหรับประชาชนในชนบท ได้ทำการวิจัย 6 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานเพื่อการพัฒนาหลักสูตร การสร้างและพัฒนาโครงร่างหลักสูตร การประเมินหลักสูตรก่อนนำไปใช้

การปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้ ส่วนองค์ประกอบมี 5 ส่วน คือ สภาพปัญหาและความจำเป็น จุดมุ่งหมายของหลักสูตร สมรรถภาพที่มุ่งให้เกิดขึ้น หน่วยการเรียนรู้ และแนวทางในการนำหลักสูตรไปใช้

จุไร ชุมรม (2538) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพของบุคลากรฝ่ายกิจการนักศึกษาของสถาบันราชภัฏ เรื่องการสร้างและพัฒนาคณะทำงาน มีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอนเช่นเดียวกัน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตรและการตรวจสอบเอกสารหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตรและการประเมินผลหลักสูตร และการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร สำหรับองค์ประกอบหลักสูตรมี 3 ส่วนเหมือนกัน คือ ความเป็นมาของการฝึกอบรม จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม เนื้อหาการฝึกอบรม กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม และการประเมินผล

สุวรรณ หมั่นดาบุตร (2540) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้บริหารสถานศึกษาระดับสูง โรงเรียนประถมศึกษา ศูนย์ฝึกอบรมประจำเขตการศึกษา 8 การวิจัยมี 4 ขั้นตอน คือ การประเมินหลักสูตรเดิม การนำผลการประเมินจัดทำร่างข้อคำถามเกี่ยวกับเนื้อหาสาระเพื่อพัฒนาหลักสูตร การหาความเหมาะสมและความสอดคล้องของเนื้อหาสาระในการพัฒนาหลักสูตรและการเสนอเนื้อหาสาระเพื่อการพัฒนาหลักสูตร

องอาจ พงษ์พิสุทธิบุบผา (2541) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างพฤติกรรมผู้แทนทางเกษตร สำหรับนักเรียนโครงการอาชีวศึกษา เพื่อพัฒนาชนบท (อศ.กช.) การวิจัยมี 4 ขั้นตอน คือ การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การทดลองใช้หลักสูตรและการติดตามผลหลักสูตร องค์ประกอบของหลักสูตรมี 8 ส่วน คือ สภาพปัญหาและความจำเป็นในการฝึกอบรม จุดมุ่งหมายของหลักสูตร วัตถุประสงค์เชิงพฤติกรรม เนื้อหา กิจกรรมและวิธีการฝึกอบรม สื่อ วิธีการวัดและประเมินผล

กฤษณีย์ อุทุมพร (2541) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการสร้างเครื่องมือสอบมาตรฐานฝีมือนักเรียน หลักสูตรประกาศนียบัตรวิชาชีพ พุทธศักราช 2538 ระบบทวิภาคี ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน ดังนี้ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนพัฒนาหลักสูตร โดยการศึกษาเอกสารและการสำรวจข้อมูลเกี่ยวกับครูอาจารย์และความจำเป็นในการฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร โดยการกำหนดจุดมุ่งหมาย ร่างหลักสูตรและให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจ ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร โดยกานำร่างไปทดลองฝึกอบรมกลุ่มครูอาจารย์ที่กำหนด และขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตร โดยการประเมินความจำเป็น ความเหมาะสม ความสอดคล้อง ความรู้ที่ครูอาจารย์ได้รับ ความคิดเห็นเกี่ยวกับการฝึกอบรม

สมศรี ทองนุช (2542) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างคุณลักษณะความเป็นคนทันสมัยด้านจิตใจ สำหรับนักศึกษาสาขาครุศาสตร์ของสถาบันราชภัฏ โดยมีขั้นตอนการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน เป็นการศึกษาและวิเคราะห์เอกสารงานวิจัยและการสำรวจความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับคุณลักษณะความเป็นคนทันสมัยด้านจิตใจ 2) การสร้างหลักสูตร 3) การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตร เป็นการทดลองใช้หลักสูตรและประเมินผลหลักสูตร 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการฝึกอบรมและสะดวกต่อการนำไปใช้

อจริยา วัชรวิวัฒน์ (2544) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างสมรรถนะทางการวิจัยสำหรับนักศึกษาพยาบาลศาสตร์ มีกระบวนการแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 การวิเคราะห์ปัญหาและความต้องการ ประกอบด้วยขั้นที่ 1 การศึกษาสมรรถนะทางการวิจัยที่จำเป็น ขั้นที่ 2 วิเคราะห์หลักสูตรรายวิชาเดิม ตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การสร้างโครงร่างหลักสูตร ขั้นที่ 2 การตรวจสอบโครงร่างหลักสูตร ขั้นที่ 3 การปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปทดลองใช้ ตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร และตอนที่ 4 การปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้

วิจิตรพร หล่อสุวรรณกุล (2544) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรเสริมสร้างเพื่อพัฒนาทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณในกระบวนการพยาบาล มีกระบวนการวิจัยแบ่งออกเป็น 4 ตอน คือ ตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นที่ 2 การจัดกลุ่มสนทนา (Focus Group Discussion) ตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตร ประกอบด้วย ขั้นที่ 1 การสร้างโครงร่างหลักสูตร ขั้นที่ 2 การตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรโดยการทดลองใช้ และตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

เกสริน มนูญผล (2544) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมครูเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพด้านการจัดทำหนังสือเสริมประสบการณ์ที่สอดคล้องกับท้องถิ่น การพัฒนาหลักสูตรนี้ได้ดำเนินการในลักษณะของการวิจัยและพัฒนา ซึ่งมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เพื่อใช้วางแผนในการสร้างหลักสูตร 2) การสร้างหลักสูตร ซึ่งได้จากการนำข้อมูลพื้นฐานมาเป็นแนวทางในการกำหนดองค์ประกอบของการร่างหลักสูตร 3) การทดลองใช้หลักสูตร ได้นำหลักสูตรที่ปรับปรุงแล้วไปใช้ฝึกอบรมครูกลุ่มสนใจ จำนวน 35 คน ใช้ระยะเวลา 3 เดือน มีภาคทฤษฎีและภาคปฏิบัติ 4) การประเมินหลักสูตร ได้ดำเนินการประเมินหลักสูตรทั้งในแง่บริบท ตัวป้อนกระบวนการ และผลผลิต

ศิริพงษ์ เสาภายน (2545) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถในการจัดการกับความขัดแย้งของตำรวจชุมชน ดำเนินการตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 การตรวจสอบประสิทธิภาพหลักสูตรฝึกอบรม และ ขั้นตอนที่ 4 การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร

ช่อเพชร เป้าเงิน (2545) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความฉลาดทางอารมณ์ด้านการตระหนักรู้ตนเองสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาจังหวัดสมุทรสาคร หลักการของหลักสูตรคือการฝึกอบรมแบบมีส่วนร่วมซึ่งประกอบด้วย การเรียนรู้เชิงประสบการณ์และกระบวนการกลุ่ม ซึ่งสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับการฝึกอบรม การพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมฉบับนี้ได้พัฒนาตามรูปแบบการวิจัยและพัฒนา ซึ่งมี 4 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และสำรวจข้อมูลเบื้องต้นจากผู้บริหารสถานศึกษาระดับประถมศึกษาเพื่อจัดอันดับองค์ประกอบความฉลาดทางอารมณ์ 2) ขั้นตอนการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม ในหลักสูตรใช้เทคนิคการฝึกอบรม 6 วิธี ได้แก่ กรณีตัวอย่าง สถานการณ์จำลอง การฝึกปฏิบัติ การอภิปรายกลุ่ม การพิจารณาไตร่ตรอง และการให้ข้อเสนอแนะ 3) การประเมินคุณภาพหลักสูตรฝึกอบรม 4) การปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม

บุบผา เมฆศรีทองคำ (2545) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรเพื่อเสริมสร้างกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมในวิชาชีพหนังสือพิมพ์สำหรับนักศึกษาวารสารศาสตร์ ซึ่งแบ่งการวิจัยออกเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้ 1) การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อนำมาใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการร่างหลักสูตร 2) การพัฒนาโครงร่างหลักสูตร เป็นการเขียนโครงร่างหลักสูตรให้สอดคล้องกับผลที่ได้จากการศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน 3) การตรวจสอบคุณภาพโครงร่างหลักสูตรเพื่อประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้อง 4) การทดลองใช้หลักสูตร 5) การประเมินผลและปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เพื่อให้ได้หลักสูตรฉบับสมบูรณ์ที่สามารถนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอนเพื่อเสริมสร้างกระบวนการตัดสินใจทางจริยธรรมในวิชาชีพหนังสือพิมพ์สำหรับนักศึกษาวารสารศาสตร์

วิเชียร อินทรสมพันธ์ (2546) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างสมรรถภาพการบูรณาการจริยธรรมในหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับครูมัธยมศึกษา มีการดำเนินการวิจัย 4 ขั้นตอนคือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตร ขั้นตอนที่ 4 การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร

กอบโชค ขมภา (2546) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการบริหารคุณภาพแบบบูรณาการสำหรับพนักงานฝ่ายผลิต แผนกตรวจสอบผลิตภัณฑ์แผงวงจรไฟฟ้าขนาดเล็ก โดยได้กำหนดการพัฒนาหลักสูตรไว้ 4 ขั้นตอนคือ 1) ขั้นตอนศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการวางแผนพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม 2) ขั้นตอนกำหนดรูปแบบหลักสูตรการฝึกอบรม 3) ขั้นตอนการสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการบริหารคุณภาพแบบบูรณาการ 4) ขั้นตอนดำเนินการอบรม

ฉัตร ไทยอุทิศ (2547) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการประเมินหลักสูตรสถานศึกษาสำหรับผู้บริหารสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยหลักการ Balance Scorecard ดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน 5 ขั้นตอน คือ ขั้นตอนที่ 1 การศึกษาข้อมูลสำหรับการวางแผนสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 2 การออกแบบหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 3 การทดลองใช้หลักสูตรอบรม ขั้นตอนที่ 4 การประเมินหลักสูตรฝึกอบรม ขั้นตอนที่ 5 การปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรม

จิตพร พิษณุกุล (2547) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการแก้ปัญหาเชิงอนาคตของนักศึกษาสถาบันราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์ โดยใช้แนวคิดของทอเรนซ์ เป็นแนวทางในการสร้างหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 6 ขั้นตอน คือ การค้นหาปัญหา การระบุสาเหตุของปัญหา การระดมสมองเพื่อคิดหาวิธีการแก้ปัญหา การพัฒนาเกณฑ์ในการประเมินวิธีการแก้ปัญหา การประเมินผลเพื่อคิดหาวิธีแก้ปัญหาลดที่สุด และการพัฒนาแผนปฏิบัติการการแก้ปัญหา โดยมีขั้นตอนการดำเนินการตามกระบวนการวิจัยและพัฒนาดังนี้ 1) ศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานเพื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมการแก้ปัญหาเชิงอนาคต 2) สร้างหลักสูตรฝึกอบรมให้สอดคล้องกับการพัฒนาการแก้ปัญหาเชิงอนาคต 3) การศึกษานำร่องเพื่อตรวจสอบคุณภาพเบื้องต้นของหลักสูตร 4) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร โดยใช้ผลการวิเคราะห์คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงอนาคตและผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพเพิ่มเติมในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร 5) การหาประสิทธิภาพการใช้หลักสูตรฝึกอบรมแก้ปัญหาอนาคตและเปรียบเทียบคะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงอนาคตภายหลังการฝึกอบรม 6) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร โดยใช้ผลการวิเคราะห์คะแนนความสามารถในการแก้ปัญหาเชิงอนาคตและผลการวิเคราะห์เชิงคุณภาพ จากข้อมูลที่นักศึกษาให้ข้อเสนอแนะเพิ่มเติมในการปรับปรุงแก้ไขหลักสูตร เพื่อให้ได้หลักสูตรฉบับที่สมบูรณ์

พิชญ์ จัปจิตต์ (2550) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนาความเข้มแข็งของสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาผ่านเครือข่ายอินเทอร์เน็ต โดยใช้แนวคิดของคอตเตอร์ ที่ว่า องค์การที่จะประสบความสำเร็จต้องมีการเปลี่ยนแปลงลักษณะขององค์การใน 3 ด้าน ได้แก่ ด้านโครงสร้าง ด้านระบบ และด้านวัฒนธรรม กระบวนการในการสร้างและปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมประกอบด้วย 5 ขั้นตอนคือ 1) การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2) การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม

3) การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม 4) การประเมินผลหลักสูตรฝึกอบรม 5) การปรับปรุงแก้ไขหลักสูตรฝึกอบรม การฝึกอบรมครั้งนี้ใช้เครือข่ายอินเทอร์เน็ต ในการฝึกอบรมซึ่งเขียนด้วยโปรแกรมการเขียนเว็บเพจ Macromedial Dreamweaver 8 โปรแกรม แล้วส่งข้อมูลเข้าสู่ระบบอินเทอร์เน็ต

สมชาย สังข์สี (2550) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการพัฒนามาตรฐานการศึกษา ด้านผู้เรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยดำเนินการในลักษณะ ของการวิจัยและพัฒนา โดยมี 4 ขั้นตอนคือ 1) เป็นการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการสร้างหลักสูตรฝึกอบรม โดยใช้วิธีการสำรวจเนื้อหาสาระความต้องการในการฝึกอบรมจากกลุ่มเป้าหมาย 2) เป็นการนำข้อมูลจากการศึกษาวิเคราะห์ มาสร้างโครงร่างหลักสูตรฝึกอบรม 3) เป็นการนำหลักสูตรฝึกอบรมที่ได้รับการพัฒนาแล้วไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างเพื่อประเมินประสิทธิผลและความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรม 4) การประเมินประสิทธิผลและปรับปรุงหลักสูตร เป็นการหาประสิทธิผลและความเหมาะสมของหลักสูตรฝึกอบรมตามเกณฑ์ที่กำหนดไว้ แล้วนำไปปรับปรุงแก้ไขเพื่อให้ได้หลักสูตรฝึกอบรมที่มีความสมบูรณ์พร้อมที่สามารถใช้ได้

ศักรินทร์ ชนประชา (2550) ได้วิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ สำหรับครูผู้สอนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเชียงราย เขต 2 โดยหลักสูตรประกอบด้วย 5 หน่วยการเรียนรู้ และใบบันทึกผลการเรียนรู้ ใช้แผนการทดลองแบบ One Group Pretest - Posttest Design ผลการตรวจสอบประสิทธิภาพชุดการฝึกอบรมนอกระบบ โรงเรียนแบบรายบุคคลและผลการตรวจสอบหาประสิทธิภาพชุดการฝึกอบรมการศึกษานอกระบบ โรงเรียนแบบกลุ่มพบว่าประสิทธิภาพของชุดฝึกอบรมแต่ละหน่วยการเรียนรู้ผ่านตามเกณฑ์ที่ตั้งไว้

เสถียร แป้นเหลือ (2550) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับผู้บังคับการกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ โดยการวิจัยแบ่งออกเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1) การศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ และการสำรวจความคิดเห็นความต้องการเสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับผู้บังคับการกิจกรรมนักศึกษา 2) การร่างหลักสูตรตามเกณฑ์มาตรฐานกระบวนการ 3) การประเมินโครงร่างหลักสูตร นำหลักสูตรที่ได้พัฒนาขึ้นไปให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณา 4) การทดลองใช้หลักสูตร นำหลักสูตรฝึกอบรมไปทดลองใช้กับกลุ่มตัวอย่างผู้บังคับการกิจกรรมนักศึกษา มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์ จำนวน 30 คน 5) การประเมินและปรับปรุงหลักสูตร เพื่อให้สะดวกต่อการนำไปประยุกต์ใช้เสริมสร้างภาวะผู้นำสำหรับผู้บังคับการกิจกรรมนักศึกษา

2. งานวิจัยต่างประเทศ

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยในต่างประเทศที่เกี่ยวข้องกับการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มีโดยสรุป ดังนี้

เวสโทเวอร์ (Westover, 1994) ได้ทำการประเมินคุณภาพการออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำกลุ่มวิชาชีพของนิสิตบัณฑิตศึกษาทางจิตวิทยาของมหาวิทยาลัยนิวเจอร์ซีย์ในระหว่างปี 1992-1993 เมื่อสร้างหลักสูตรฝึกอบรมแล้ว ผู้วิจัยได้ใช้รูปแบบการทดลองก่อนสอน ระหว่างสอน และภายหลังการสอน ซึ่งแบบประเมินผลสัมฤทธิ์ประกอบด้วยคำถามเกี่ยวกับการจัดงาน วิธีการสอน ตัวผู้สอน คำตอบของผู้เรียนนำมาใช้ปรับปรุงหลักสูตรฝึกอบรมซึ่งพบว่า ผู้เรียนพอใจหลักสูตรนี้มาก และกล่าวว่า กระบวนการฝึกอบรมนี้มีประสิทธิภาพสูงในการสร้างความเข้าใจหลักสูตรนี้มาก สรุปผลว่า กระบวนการฝึกอบรมตามหลักสูตรที่จัดทำมีประสิทธิภาพสูงในการสร้างความเข้าใจเรื่องพลวัตรกลุ่มและกระบวนการกลุ่ม

บรุน (Brun, 1997) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมผู้นำสำหรับผู้สนใจทางวิทยาศาสตร์ที่ต่ำกว่าปริญญาซึ่งเป็นนักเรียนหญิงและทำการประเมินสะสม (Formative) ใช้เนื้อหาจากผู้เชี่ยวชาญที่กำหนดตามแนวทางภาวะผู้นำแบบเชื่อมโยง โครงร่างหลักสูตรนี้ ได้ทำการทดลองโดยใช้วิธีการวัดก่อนและหลังการฝึกอบรม (Pre-Post Evaluate) กลุ่มนักเรียนหญิง 59 คน ฝึกอบรม 15 ชั่วโมง 1 หน่วยการเรียนรู้ มีกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมใช้แบบทดสอบ LPI (Leadership Practices Inventory) แบบรายงานประเมินตนเองของคูซ และพอสเนอร์ (Kouzes & Posner) ปี 1993 และใช้แบบสอบถามพัฒนาขึ้นเพื่อวัดผลกระทบของหลักสูตร ผลการวิจัยไม่พบนัยสำคัญของความแตกต่างระหว่างการวัดครั้งหลัง (Posttest) ของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมในเรื่องตัวแปรร่วม แต่พบว่ามี ความแตกต่างในเรื่องการเปลี่ยนแปลงการวางแผนอาชีพ การพิจารณาตำแหน่งผู้นำ สรุปผลว่า หลักสูตรฝึกอบรมนี้สามารถจูงใจกลุ่มทดลองให้มีความกระตือรือร้นที่จะสนใจความเป็นผู้นำมากขึ้นและเรียนรู้ภาวะผู้นำเพิ่มขึ้น และความเชื่อมั่นในตนเองมากขึ้นด้วย

โนแทร์ (Notare, 1997) ได้พัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมพัฒนาชุมชน โดยมุ่งพัฒนาและวัดผลหลักสูตรสำหรับการปรับโครงสร้างองค์กรชุมชนใหม่ (NCC: New Community Corporation) และสถาบันพัฒนาภาวะผู้นำ (LDI : Leadership Development Institute) เป็นองค์กรไม่หวังผลกำไร ในรัฐนิวเจอร์ซีย์ที่มีสมาชิก 1,400 คน เป็นคนเชื้อชาติแอฟริกันและอเมริกันอยู่รวมกัน ผู้เป็นสมาชิกชุมชนตั้งแต่ 2 ปีขึ้นไป มีลักษณะเป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ สาระของหลักสูตรถูกคัดเลือกให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน ตลอดจนปรับกระบวนการจัดประสบการณ์ในการเรียนรู้และใช้การประเมินแบบสรุปผล (Summative) ใช้วิธีประเมินคุณภาพและการประเมินเชิงวิจัย รวมทั้งการประเมินความสนใจของสมาชิกด้วยเครื่องมือและการสัมภาษณ์ มีผลการวิจัย

สรุปว่า สมาชิกผู้เข้ารับการฝึกอบรมมีทัศนคติทางบวกเป็นอย่างมาก และผลของหลักสูตรสามารถเชื่อมโยงกับกลุ่มสมาชิกในชุมชนอื่นได้ และมีผลกระทบทางบวกต่อการวางแผนอาชีพและการพัฒนากลุ่มคณะทำงานด้วย

บอร์ก (Borg, 1998) ได้ศึกษาผลกระทบของการฝึกอบรมด้านความเข้าใจอนามัยชุมชนแบบกระจายอำนาจที่มีผลต่อรัฐของสมาคมสุขภาพจิต มุ่งผลศึกษาแบบการฝึกอบรมแบบกระจายอำนาจ เน้นลักษณะนิสัยที่สัมพันธ์กับชุมชน แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม กลุ่มทดลองซึ่งเป็นผู้เข้าการอบรมทุกคนได้ตอบแบบสอบถามส่วนตัวและแบบสอบถาม MHI (Mental Health Inventory) และกลุ่มทดลองเป็นผู้ไม่ได้เข้าอบรมจะตอบคำถามอีกครั้งเมื่อกลับไปทำงานแล้ว 6 เดือน ส่วนกลุ่มควบคุมก็ตอบแบบสอบถามเช่นเดียวกัน ผลการวิจัย สรุปว่า กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมแสดงผลบวกแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ส่วนอายุและชุมชนแสดงผลบวกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญ โดยผลกระทบจากการฝึกอบรมนี้ ส่งผลต่อรัฐและหลักสูตรฝึกอบรมนี้มีประสิทธิภาพจริง

แกนนอน (Gannon, 1998) ได้ออกแบบหลักสูตรฝึกอบรมจิตวิทยาสำหรับผู้บริหารการศึกษาในสหัฐวรรษใหม่ เพื่อเสริมสร้างความสามารถในการนำองค์กรผ่านปัญหาที่ซับซ้อน โดยเปรียบเทียบองค์กรเป็นโลกใบเล็กที่มีเรื่องสับสนที่ต้องการจัดการ จำเป็นต้องให้การศึกษาทางจิตวิทยาการเข้าใจมนุษย์ให้แก่ผู้จัดการ เพื่อเผชิญเหตุการณ์ในที่ทำงาน การออกแบบหลักสูตรได้จัดชั้นเรียนครั้งละ 3 ชั่วโมง 15 ครั้ง ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาหลักสูตรจำนวน 7 คน ประกอบด้วย นักธุรกิจ การศึกษา และอุตสาหกรรม ซึ่งมีประสบการณ์ในการจัดการมา 20 ปี หรือสนใจการฝึกอบรมและการศึกษาด้านการจัดการ ความคิดเห็นของผู้เชี่ยวชาญจะนำไปใช้ปรับปรุงและพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพตามลำดับ

ฮิวส์ (Hughes, 1999 อ้างถึงใน ฉรัต ไทยอุทิศ, 2547, หน้า 111) ได้พัฒนาหลักสูตรเพื่อพัฒนาทักษะการสื่อสารสำหรับผู้นำโดยมุ่งทักษะการสื่อสารทางภาษาของผู้นำ โดยสร้างหลักสูตรฝึกอบรมขึ้น เพื่อมุ่งหาคำตอบในคำถาม 5 ข้อ ดังนี้

1. ภาษาที่ผู้นำใช้มีอิทธิพลต่อแรงจูงใจของผู้ตามอย่างไร
2. ผู้นำควรใช้ภาษาอย่างไร
3. รูปแบบของภาษาที่ผู้ใ้จะเหมาะสมกับสถานการณ์อย่างไร
4. ผู้นำจะเรียนรู้ทักษะเหล่านี้ได้อย่างไร
5. หลักสูตรฝึกทักษะการสื่อสารของผู้นำจะออกแบบอย่างไร

วิธีการดำเนินการใช้เทคนิคการบอกต่อ (Snowball Technique) และวิธีการเก็บข้อมูลใช้วิธีการเคลฟาย 2 รอบ ผลการวิเคราะห์นำมาใช้ประโยชน์ในการปรับปรุงหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นเป็นอย่างดี

ครอห์น (Krohn, 1999) ได้ทำการทดลองแบบของหลักสูตรการฝึกอบรมวัฒนธรรมชุมชน สำหรับนิสิตบัณฑิตศึกษาทางจิตวิทยาที่ทำงานกับครอบครัวเด็กที่พัฒนาเนื่องจากการด้อยความสามารถ ซึ่งเน้นที่ปฏิบัติการและการประเมินผลหลักสูตรสำหรับนิสิตจิตวิทยาปีที่ 1 ที่ประสงค์จะเรียนเกี่ยวกับการศึกษาพิเศษ ซึ่งต้องทำงานกับครัวเด็กด้อยความสามารถ โดยมุ่งฝึกอบรมให้ผู้ทำงานเกิดความตระหนักได้ความรู้และมีทักษะที่พึงประสงค์ หลักสูตรการฝึกอบรมนี้ พัฒนาขึ้นและทดลองใช้แก่นิสิตปริญญาเอกทางจิตวิทยาในมหาวิทยาลัยนอร์สอิสเทิน หลักสูตรนี้ใช้เวลา 32 ชั่วโมง ในฤดูใบไม้ร่วงปี 1997 กระบวนการทดลองหลักสูตรฝึกอบรมใช้วิเคราะห์หัตถ์โอเทปการสัมภาษณ์ ใช้การอภิปรายกลุ่ม และการวิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับเด็กพิเศษ ผู้ร่วมในการทดลองจะได้รับการประเมินก่อน-หลัง การฝึกอบรมด้วยแบบสอบถามและประเมินหลังจากเมื่อกลับไปปฏิบัติงานแล้ว 1 เดือน โดยมุ่งประเมินเรื่องการตระหนักรู้ ความรู้ และทักษะที่จำเป็น สรุปผลว่า แบบของหลักสูตรฝึกอบรมที่สร้างขึ้น ได้ผลสูงตามจุดมุ่งหมาย ผู้เข้ารับการฝึกอบรมตระหนักรู้เรื่องวัฒนธรรมชุมชน ทั้งสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในงานของตนได้ดี

สรุป จากการศึกษางานวิจัยในประเทศและต่างประเทศที่เกี่ยวกับการวิจัยและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม สามารถสังเคราะห์และสรุปผล ในภาพรวมเพื่อใช้เป็นข้อมูลสำหรับใช้เป็นแนวทางออกแบบการวิจัย ดังนี้

1. หลักสูตรฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ สามารถใช้ดำเนินการจัดการฝึกอบรมเพื่อพัฒนาความสามารถแก่บุคคลตามเป้าหมายพฤติกรรมการเรียนรู้ได้ตามวัตถุประสงค์
2. หลักสูตรฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพนั้น เกิดจากการกระบวนการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมที่มีประสิทธิภาพ และต้องผ่านการกลั่นกรองของผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องกับเรื่องที่ฝึกอบรม รวมทั้งจัดให้มีการประเมินผลทั้งก่อนและหลังการฝึกอบรมแก่ผู้เข้ารับการฝึกอบรม
3. กระบวนการสร้างและพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรม มีขั้นตอน ดังนี้
 - 3.1 การกำหนดจุดมุ่งหมายการฝึกอบรม
 - 3.2 การสร้างหลักสูตรฝึกอบรม ให้มีองค์ประกอบครบถ้วน
 - 3.3 การทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรมนั้น มีการประเมินผลก่อนและหลังการฝึกอบรม
 - 3.4 การประเมินหลักสูตรฝึกอบรม โดยพิจารณาจากผลการทดลองใช้หลักสูตรฝึกอบรม

จากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังกล่าวมาแล้วในบทที่ 2 ผู้วิจัยได้นำมา
กำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะ
การประกันคุณภาพสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี ดังแผนภาพ 20



ภาพที่ 20 กรอบแนวคิดการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรฝึกอบรมเพื่อเสริมสร้างความรู้และทักษะ
การประกันคุณภาพสำหรับนักศึกษาระดับปริญญาตรี